

Duško DIMITRIJEVIĆ¹

UDK: 341.244
Bibliid 0025-8555, 64(2012)
Vol. LXIV, br. 2, str. 144–179
Izvorni naučni rad
Maj 2012.
DOI: 10.2298/MEDJP1202144D

SUKCESIJA UGOVORA U SAVREMENOJ MEĐUNARODNOJ PRAKSI

APSTRAKT

Odsustvo opštih međunarodnopravnih pravila i nespremnost država da odstupe od postojećih partikularnih pravila o sukcesiji, u prošlosti je često dovodilo do izuzetnih poteškoća u analizi nasleđivanja ugovornih prava i obaveza. Kao potpuno nedovršen sistem da bi se njime regulisali svi problemi nastali izmenom državnog suvereniteta, međunarodno pravo sukcesije vremenom je ispoljilo tendenciju „prilagođavanja” kodifikovanih pravila faktičkoj situaciji. Savremeni primeri disolucije Sovjetskog Saveza, Čehoslovačke i SFR Jugoslavije, sticanja nezavisnosti baltičkih država i ujedinjenja dve Nemačke, upravo prikazuje takvo jedno stanje. Otuda, aktuelna studija polazi od pretpostavke da praksu valja podrediti pre svega, pravilima međunarodnog prava sadržanim u Bečkoj konvenciji o sukcesiji u odnosu na međunarodne ugovore iz 1978. godine, koja zbog svoje dispozitivne prirode omogućava državama i određena odstupanja kroz primenu sporazumnih rešenja.

Ključne reči: Sukcesija država, sukcesija međunarodnih ugovora, Bečka konvencija o sukcesiji u odnosu na međunarodne ugovore, SFRJ, Sovjetski Savez, Čehoslovačka, Nemačka, baltičke države.

1 Dr Duško Dimitrijević, viši naučni saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail adresa: dimitrijevic@diplomacy.bg.ac.rs. Tekst predstavlja rezultat rada na Projektu Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije br. 179029: „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima – stareški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti“.

Rad je objavljen u široj studiji autora: Stevana Đorđevića i Duška Dimitrijevića, *Pravo međunarodnih ugovora*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.

UVODNE NAPOMENE

Sukcesija država predstavlja proces supstitucije državnih subjekata u pogledu odgovornosti za međunarodnopravne odnose teritorije na koju se sukcesija odnosi. Pomenuta supstitucija uslovljena je promenom suvereniteta koja se u međunarodnim odnosima može manifestovati kroz različite vidove teritorijalnih promena. Tako, u praksi su moguće parcijalne teritorijalne promene koje nastaju cesijom, secesijom i emancipacijom država, odnosno, totalne teritorijalne promene koje mogu biti posledica prisjedinjenja, ujedinjenja (unifikacije), razjedinjenja (demembracije) i državnog raspada (disolucije). Uopšte uzevši, sve promene teritorijalnog suvereniteta, bez obzira na formalne i sadržinske razlike, danas ne bi smele biti van granica međunarodnog prava. Primena kodifikovanih pravila Bečke konvencije o sukcesiji država uslovljena je upravo usklađenošću teritorijalnih izmena sa pozitivnim međunarodnopravnim normama i principima sadržanim u Povelji Ujedinjenih nacija.² U međunarodnoj praksi međutim, bilo je i slučajeva da su izmene bile uslovljene političkim razlozima koji nisu bili u saglasnosti sa međunarodnim pravom.³ Generano posmatrajući, u savremenim slučajevima sukcesije, države sukcesori uglavnom su izražavale spremnost za doslednim poštovanjem međunarodnih ugovora i međunarodnopravnih pravila o sukcesiji, a taj pristup bio je od izuzetnog značaja za učvršćivanje međunarodnog mira i bezbednosti. U studiji koja sledi prikazuju se najnoviji primeri iz međunarodne sukcesione prakse koji mogu biti od značaja za širu sintezu znanja iz ove oblasti međunarodnog prava.

2 “Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties”, August 23, 1978, UN Doc. A/CONF.80/31; *Documents officiels de la Conférence des Nations Unies sur le droit des traités*, Doc. F.70. V/5 309. Bečka konvencija o sukcesiji država u odnosu na ugovore stupila je na snagu 6. novembra 1996. godine.

3 Međunarodno pravo nije uvek sankcionisalo nasilne promene državne teritorije. Podjarmljivanje ili debelacija je u prošlosti bilo dozvoljena kod menjanja geopolitičke karte sveta. Običajno pravilo da vojna okupacija i prisilna cesija teritorijalnog područja nemaju pravnog učinka, pozitivnopravno je definisano, tek nakon Drugog svetskog rata, u pravnom sistemu Ujedinjenih nacija. Od tada, svi problemi u vezi sukcesije država izazvani nelegalnim načinima i sredstvima oduzimali su posledicama pravni karakter i smatrali su se provizornim u vremenu tranzitornih kretanja. S aspekta međunarodnog prava, ovakvim aktima nedostajao je pravni titulus koji bi mogao dovesti u pitanje opstanak države. Ilicitnim radnjama faktički se ostvarivao privid sukcesije, a slučajevi teritorijalnih promena podvodili su se pod tzv. nezakonitu sukcesiju država. Videti: Duško Dimitrijević, *Međunarodno pravo ugovora*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.

SUKCESIJA MEĐUNARODNIH UGOVORA U SLUČAJU UJEDINJENJA DVE NEMAČKE

Posle poraza i bezuslovne predaje, 8. maja 1945. godine, Nemačka je okupirana i podeljena na četiri okupacione zone. Udružene sile pobednice u Drugom svetskom ratu nisu posegle za aneksionim zahtevima.⁴ Međutim, blokovska podeljenost sveta dovela je do situacije da nemačka teritorija bude podeljena između Velikih sila. Tako je nastala Demokratska Republika Nemačka, povezana sa Sovjetskim Savezom i Savezna Republika Nemačka, povezana sa zapadnim silama. Berlin je postao *corpus separatum*, izdelfen na četiri sektora kojim je upravljao Sovjetski Savez (istočnim sektorom), Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Francuska (zapadnim sektorom). Status Nemačke umnogome je podsećao na starateljstvo u unutrašnjem pravu.⁵ Prelaz iz stanja vojne okupacije u mirnodopski pravni poredak, tekao je dosta sporo. Konvencijom o međusobnim odnosima Savezne Republike Nemačke i njenih upraviteljica od 1952. godine, zagarantovan je nemački državni suverenitet i priznat je kontinuitet sa nemačkim Rajhom.

4 Marjorie M. Whiteman, *Digest of International Law*, Government Printing Office, Government Printing Office, Washington, 1963/I, p. 325, etc.

5 Frederick Alexander Mann, "Germany's Present Legal State Revisited", *International and Comparative Law Quarterly*, 1967, p. 760. Savezna Republika Nemačka insistirala na poziciji da se baš ona ima smatrati sukcesorom predratne Nemačke. Kominike Ministarstva inostranih poslova Francuske, Velike Britanije i SAD iz 1950. godine, uz prestanak vojne uprave u Zapadnoj Nemačkoj, tu poziciju je još više učvrstio izjavom da: „Vlada SR Nemačke ima jedino ovlašćenja da pretstavlja Nemačku“. Istodobno je u doktrini počela da se ispoljava teza o prestanku nemačkog *Reicha*, 1945. godine. Teza se opravdala činjenicom da su se države međusobno priznale 1972. godine. Odnosi dve Nemačke međutim, tendenciozno su napredovali i na unutrašnjem, ali i na međunarodnom planu. Status Nemačke bio je ugovorno regulisan, 21. decembra. 1972. godine Videti: Georg Röss, "Die Rechtslage Deutschlands nach dem Grundlagenvertrag vom 21. Dezember 1972", *Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht*, Bd. 71, Springer-Verlag, Berlin/Heidelberg/New York, 1978; *Bundesgesetzblatt* 56/1973, p. 423. Kroz praksu sveznog Vrhovnog suda stvorena je međutim, koncepcija o postojanju identiteta Savezne Republike Nemačke i Trećeg Rajha. Vrhovni sud je bez ulaženja u pitanje državne odgovornosti države prethodnice utvrdio 12. decembra 1952. godine, da: „Savezna Republika Nemačka predstavlja ustavnopravno reformisan Rajh, privremeno ograničen u pogledu teritorijalnog suvereniteta, ali Rajh koji postoji sa ograničenom poslovnom sposobnošću i nakon 1945. godine“. Iz prakse Vrhovnog suda proizilazi da je SR Nemačka preuzela imovinu, ali ne i obaveze države prethodnice. Međutim, Apelacioni sud u Bremenu usvojio je stanovište po kome, državna imovina prelazi na novi pravni entitet. Videti: *International Law Review*, 1952, Cases n° 11 and 12.

Pariskim protokolom od 23. oktobra 1954. godine, okončan je režim ratne okupacije u Saveznoj Republici Nemačkoj. Ratno stanje sa Sovjetskim Savezom regulisano je deklaracijom iz 1956. godine. Savezna Republika Nemačka i Demokratska Republika Nemačka su jedna drugu priznale tek 1972. godine. Već 1973. godine, obe države su postale članice Ujedinjenih nacija. Sa političkim promenama 1989. godine i povlačenjem Sovjetskog Saveza iz Istočne Evrope, 1990. godine, došlo je krupnih unutrašnjih političkih promena u obe nemačke države. Spoljašnja prepreka za ujedinjenje bila je otklonjena potpisivanjem Ugovora o konačnom rešavanju pitanja proisteklih iz Drugog svetskog rata, između Nemačke, Sovjetskog Saveza, Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije i Francuske, 12. septembra 1990. godine.⁶ Ugovorom o ekonomskoj, monetarnoj i socijalnoj uniji od 18. maja 1990. godine, započela je integracija i u ekonomsko-finansijskoj sferi, uvođenjem jedinstvene valute i centralne emisije ustanove (*Bundesbank*). Ugovorom o ujedinjenju od 31. augusta 1990. godine (*Einigungsvertrag*), predviđena je reunifikacija Nemačke počev od 3. oktobra, pristupanjem administrativnih oblasti *Ländera*, Demokratske Republike Nemačke (Brandenburg, Meklenburg-Zapadna Pomeranija, Saksonska, Saksonija-Anhalt, Turungia), Saveznoj Republici Nemačkoj.⁷ Konstitucionalna osnova za prisjedinjenje Demokratske Republike Nemačke, Saveznoj Republici Nemačkoj propisana je članom 23. i članom 146. Ustava Savezne Republike Nemačke. Pomenute odredbe Ustava dopuštala su ujedinjenje uz garanciju suvereniteta i prava naroda na samoopredeljenje.⁸ Ugovorom o ujedinjenju bilo je predviđeno da će načelno, većina ugovora Savezne Republike Nemačke biti primenjivana na celokupnoj državnoj teritoriji prema principu pomeranja granica (*moving treaty frontiers*). Posebno je predviđeno i da će se povodom ugovora Demokratske Republike Nemačke

6 *International Legal Materials*, 1990, n°30, p. 445. Strane ugovornice su *inter alia*, ugovorom uredile pitanje granice prema Poljskoj (Odra-Nisa), pitanje smanjenja vojnih kontigenata na 370 hiljada vojnika i pitanje nedržanja hemijskog, biološkog i atomskog naoružanja. Sporazumom od 25. septembra 1990. godine, Nemačka je regulisala status Berlina koji je već ranije ugovorom o ujedinjenju proglašen glavnim gradom „nove Nemačke“. Videti: *International Legal Materials*, 29/1990, p. 1108.

7 “50 Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands”, *BullBReg.*, 104/1990, p. 877; Wladyslaw Czapliński, “Quelques aspects juridiques de la réunification de l’Allemagne”, *Annuaire Français de Droit International*, 36/1990, pp. 89–105; Christian Schrike, “L’unification Allemande”, *Annuaire Français de Droit International*, 36/1990, pp. 47–87.

8 “Aspects of the Law of State Succession”, *Report of the 67th Conference of the International Law Association*, Helsinki, 1996, p. 665.

održati konsultacije sa drugim stranama ugovornicama. Mada druge strane nisu bile vezane Ugovorom o ujedinjenju, većina strana ugovornica ugovora zaključenih sa Demokratskom Republikom Nemačkom prihvatila je navedeno rešenje. Konsultacije obavljene preko 135 zemalja rezultirale su ukidanjem većine dvostranih ugovora. O uslovima postignutih sporazuma obavestene su sve članice Ujedinjenih nacija i depozitari multilateranih ugovora. S druge strane, posebno su razmatrani međunarodni ugovori u kojima su obe Nemačke bile strane ugovornice, a koji su se odnosili na utvrđivanje granica sa Čehoslovačkom i Poljskom. Nemačka je postala strana ugovornica samo nekoliko višestranih ugovora u kojima Demokratska Republika Nemačka bila strana ugovornica. U sklapanju navedenih sporazuma očigledno nije primenjivana odredba iz člana 31. stav 2. Konvencije o sukcesiji država u odnosu na međunarodne ugovore iz 1978. godine, koja se odnosi na dejstvo ujedinjenja država na ugovore koji su na snazi na dan sukcesije država.⁹

SUKCESIJA MEĐUNARODNIH UGOVORA U SLUČAJU RASPADA SOVJETSKOG SAVEZA

Proces raspada Sovjetskog Saveza započeo je proglašenjem nezavisnosti Estonije, 16. novembra 1988 godine, Litvanije, 26. maja 1989. godine i Letonije, 28. jula 1989. godine. Do kraja 1990. godine, i o ostale sovjetske republike — Rusija, Belorusija, Ukrajina, Uzbekistan, Kazahstan, Gruzija, Azerbejdžan, Moldavija, Kirgizija, Tadžikistan, Jermenija i Turkmenistan proglasile su državnu samostalnost, čime je okončan proces raspada Sovjetskog Saveza. Usvajanjem deklaracije od 27. augusta 1991. godine, Evropska unija je priznala nezavisnost baltičkih država. Potom je sledilo priznanje od strane Sjedinjenih Američkih Država 4. septembra 1991. godine, ali i većine bivših sovjetskih republika. Na sastanku u Minsku, 8. decembra 1991. godine, predsednici Rusije, Belorusije i Ukrajine usvojili su deklaraciju u kojoj se konstatuje, da je proces istupanja republika iz Sovjetskog Saveza faktički okončan i da je formiranje nove nezavisne države postala realnost. Rusija, Belorusija i Ukrajina istodobno su zaključile Sporazum o osnivanju Zajednice nezavisnih država (*Commonwealth of Independent States*). Sporazumom je okončana važnost federalnog ugovora iz 1922. godine i potvrđen je, *de jure*,

9 Dieter Papenfuss, "The Fate of the International Treaties of the German Democratic Republic within the Framework of the German Unification", *American Journal of International Law*, 1998, 469, etc; Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, University Press, Cambridge, 2003, p. 311.

prestanak Sovjetskog Saveza.¹⁰ U osnivačkom aktu Zajednice nezavisnih država strane ugovornice ističu važnost međusobnog priznanja, poštovanja suvereniteta, jednakosti i nemešanja u unutrašnje odnose, odricanja od upotrebe sile, ekonomskih ili drugih vidova pritisaka. Države garantuju jedna drugoj pravo na samoopredeljenje i poštovanje osnovnih pravila i principa međunarodnog prava.¹¹ Sporazumom je predviđeno preuzimanje obaveza iz ugovora Sovjetskog Saveza, čime je principijelno prihvaćen princip univerzalne sukcesije (član 12).¹² Pomenuta odredba ima naročitu težinu u pogledu osiguranja međunarodnog mira i bezbednosti u vezi kojeg je prihvaćena obaveza reduciranja vojne sile i naoružanja (član 6). Sporazum ne afektira prava trećih država i potvrđuje važnost bilateralno zaključenih ugovora između strana ugovornica. Svaka strana ugovornica zadržava pravo da obustavi primenu Sporazuma, o čemu je dužna da pismeno obavesti druge strane ugovornice, godinu dana unapred.¹³ Sporazumom se predviđa mogućnost izmena i dopuna, ali se ne pominje datum stupanja na snagu.¹⁴ To pitanje je ostalo da se uredi dodatnim Protokolom.

Povodom zaključenja Sporazuma o osnivanju Zajednice nezavisnih država, upućen je istovremeno poziv svim drugim republikama bivšeg Sovjetskog Saveza da pristupe Zajednici. Na sastanku u Alma-Ati, 21. decembra 1991. godine, pitanje pristupanja rešeno je zaključenjem posebnog Protokola.¹⁵

10 “Declaration by the Heads of State of the Republic of Belarus, the Russian Soviet Federative Socialist Republic”; “Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States”, between the Republic of Belarus, the Russian Federation (RSFSR) and Ukraine, Minsk, 8 December 1991, *International Legal Materials*, 31/1992, pp. 138–142.

11 Duško Dimitrijević, „Nastanak i funkcionisanje međudržavnih foruma za saradnju u Evropi: Jedan pravni pregled“, u: Dragan Đukanović (ur.), *Međudržavni forumi u Evropi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2007, p. 39.

12 “Report of the 67th Conference of the ILA”, Helsinki, 1996, pp. 666–667.

13 Turkmenistan je izašao iz stalnog članstva ZND, 26. avgusta 2005. godine, ali je ostao kao pridruženi član.

14 Sergei A. Voitovich, „The Commonwealth of Independent States: An Emerging Institutional Model”, *European Journal of International Law*, 1993, p. 404.

15 “Protocol to the Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States signed on December 8, 1991 at the city of Minsk, by the Republic of Belarus, the Russian Federation (RSFSR) and Ukraine”, between the Republic of Azerbaijan, Republic of Armenia, Republic of Belarus, Republic of Kazakhstan, Russian Federation, Republic of Tajikistan, Turkmenistan, Republic of Uzbekistan and Ukraine, Alma-Ata, 21 December 1991, *International Legal Materials*, 31/1992, p. 147.

Protokolom se potvrđuje da će Sporazum o osnivanju Zajednice nezavisnih država stupiti na snagu u trenutku, kada ga ugovorne strane ratifikuju. Ujedno se u deklaraciji donetoj tim povodom napominje, da je osnivanjem Zajednice, Sovjetski Savez prestao postojati.¹⁶ Litvanija, Letonija i Estonija odbacile su poziv za pristupanjem Zajednici. Članice Zajednice nezavisnih država podržale su kontinuitet Rusije u Ujedinjenim nacijama, uključujući i stalno članstvo u Savetu bezbednosti i drugim međunarodnim organizacijama. U Ujedinjenim nacijama, Rusija je formalno izjavila da će nastaviti da izvršava sve međunarodne obaveze koje je Sovjetski Savez preuzeo. Pošto je prihvaćena izjava Rusije da ona predstavlja nastavak Sovjetskog Saveza, Rusija je sa određenim državama napravila listu dvostranih ugovora za koje je utvrđeno da će se i dalje primenjivati između njih. Pristup koji je Rusija zauzela u odnosu na sukcesiju međunarodnih ugovora bio je u skladu sa članom 35. Bečke konvencije iz 1978. godine, koji se odnosi na slučaj države koja ostane posle otcepljenja dela njene teritorije.

Proces priznanja bivših sovjetskih republika okončan je prijemom u Ujedinjene nacije, 1992. godine (izuzimajući Belorusiju i Ukrajinu koje su članski status zadržale od osnivanja Ujedinjenih nacija).¹⁷ Praksa vezana za sukcesiju ugovora Jermenije, Azerbejdžana, Belorusije, Gruzije, Kazahstana, Kirgizije, Moldavije, Tadžikistana, Turkmenistana, Ukrajine i Uzbekistanaje bila je značajna, mada ne i konzistentna. Sjedinjene Američke Države zahtevale su od država sukcesorki bivšeg Sovjetskog Saveza, ispunjavanje ugovornih obaveza. Štaviše, pomenuti zahtev postavljao se kao preduslov za uspostavljanje diplomatskih odnosa.¹⁸ Iako su odgovori većine novih država bili dvosmisleni, diplomatski odnosi sa njima bili su ubrzo uspostavljeni. Države sukcesorke Sovjetskog Saveza pristupile su razmeni nota sa drugim državama ugovornicama (na primer, sa Sjedinjenim Američkim Državama, Velikom Britanijom, i dr.), kojima su potvrđivale dalju važnost ili prestanak ranije zaključenih dvostranih ugovora. Navedenim načinom, strane ugovornice prihvatile su princip kontinuiteta sadržan u odredbi člana 34. Bečke konvencije iz 1978. godine, koja se odnosi na sukcesiju država u slučaju otcepljenja delova jedne države.

16 "Alma-Ata Declaration", *International Legal Materials*, 31/1992, p.149.

17 Yehuda Z. Blum, "Russia takes over the Soviet Union's Seat at the United Nations", *European Journal of International Law*, 3/1992, pp. 354–363.

18 Paul R. Williams, "The Treaty Obligations of the Successor States of the Former Soviet Union, Yugoslavia, and Czechoslovakia: Do They continue in Force", *Denver Journal of International Law and Policy*, 1994, pp. 1-37.

U odnosu na sukcesiju višestranih ugovora, praksa bivših sovjetskih republika nije u potpunosti dosledna. Tako, iako je Sovjetski Savez bio strana ugovornica Bečke konvencije, Gruzija, Kazahstan, Moldavija, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan pristupili su joj po dobijanju nezavisnosti. S druge strane, 1994. Ukrajina je nameravala da postane naslednica Konvencije o očuvanju morskog živog sveta na Antarktiku iz 1980. godine, na osnovu sukcesije Sovjetskog Saveza. Kako su u Konvenciji postavljeni određeni uslovi za pristupanje, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države nisu prihvatile validnost instrumenta o sukcesiji.¹⁹ Pošto je Ukrajina ispunila tražene uslove za pristupanje Konvenciji, navedene države su obavestile depozitara da će taj instrument smatrati instrumentom o pristupanju Ukrajine Konvenciji. Posebno zanimljiv slučaj predstavlja sukcesija ugovornih obaveza Sovjetskog Saveza o kontroli nuklearnog naoružanja po START aranžmanu od 31. jula 1991. godine (*Strategic Arms Reduction Talks*). Pored Rusije, u ovu grupu zemalja ušle su i Belorusija, Ukrajina i Kazahstan. Budući da je Rusija ostala vezana sporazumom na osnovu međunarodnog kontinuiteta sa Sovjetskim Savezom, postavilo se pitanje sukcesije ugovora od strane preostale tri države naslednice. Na insistiranje zapadnih sila, Belorusija, Ukrajina i Kazahstan preuzele su obaveze kontrole nuklearnog naoružanja zaključenjem protokola u Lisabonu, 23. maja 1992. godine.²⁰

SUKCESIJA MEĐUNARODNIH UGOVORA U SLUČAJU STICANJA NEZAVISNOSTI BALTIČKIH DRŽAVA

Za Estoniju, Litvaniju i Letoniju, prethodni status unutar sovjetske federacije predstavljao je ankesiju. Nakon priznanja nezavisnosti 1991. godine, baltičke republike istakle su da se ne smatraju sukcesorkama Sovjetskog Saveza, već državama koje su povratile svoj suverenitet. Estonija, Letonija i Litvanija obavestile su potom generalnog sekretara Ujedinjenih nacija da se ne smatraju stranama ugovora koji su predmet sukcesije, a u kojima je Sovjetski Savez bio strana ugovornica. No, i pored takve notifikacije, ugovorna i diplomatska praksa baltičkih država ukazuje na potpuno drugačiji pristup. Tako su, baltičke države prihvatile neke od sovjetskih međunarodnih ugovornih

19 Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, University Press, Cambridge, 2003, p. 314.

20 Michael Bothe, Christian Schmidt, "Sur quelques questions de succession posées par la dissolution d'URSS et celle de la Yougoslavie", *Revue Générale de Droit International Public*, 96/1992, p. 811, etc.

obaveza (na primer, o kontroli naoružanja).²¹ Potom su pristupile mnogim multilateralnim ugovorima čija je strana ugovornica bio Sovjetski Savez, a u kojima je, na osnovu međunarodnog kontinuiteta nastavila da bude Rusija. Složeniji pristup prihvaćen je kod sukcesije dvostranih ugovora Sovjetskog Saveza koji su datirali iz komunističkog perioda. Insistiranje da pomenuti ugovori nemaju pravnu važnost, značilo je prenebregavanje realnosti koja je trajala više decenija. Sa zadivljujućim pragmatizmom, tri države uspele su da postignu sporazume sa nekim susednim državama kojim se potvrđuje važnost određenih dvostranih ugovora zaključenih u periodu između dva svetska rata, kada su Estonija, Letonija i Litvanija bile nezavisne države. Za ostale dvostrane ugovore, konstatovano je da su izgubili pravnu važnost usled zastarelosti ili pravne irelevantnosti. Multilateralni ugovori koji su bili na snazi u pomenutom periodu, uglavnom su osnaženi i reintegrirani u unutrašnji pravni poredak baltičkih država.²²

SUKCESIJA MEĐUNARODNIH UGOVORA U SLUČAJU RAZJEDINJENJA ČEHOSLOVAČKE

Posle višedecenijske egzistencije, Čehoslovačka je zvanično prestala da postoji kao federativna zajednica 1. januara 1993. godine. U skladu sa dezintegracionim procesima u Evropi, problem ostvarivanja prava naroda na samoopredeljenje bio je lako rešen između Čeha i Slovaka. Jednobojna etnička mapa na unutrašnjem planu omogućila je pojednostavljenu teritorijalnu podelu po principu priznanja administrativnih granica za međunarodne uz dobrovoljni „plišani razvod“ na polju zakonodavnog regulisanja sukcesije država. Pitanje sukcesije definitivno je rešeno parlamentarnim putem to jest, Zakonom o podeli Čehoslovačke od 25. novembra 1992. godine.²³ U vezi s tim unutrašnjim aktom, činjenica je i da su Češka i Slovačka većinu svojih ugovornih obaveza nastavile

21 Rein Müllerson, “Law and Politics in the Recognition of New States”, *International Law: Rights and Politics*, London, 1994, pp. 119–145; “The Continuity and Succession of States, by reference to the Former USSR and Yugoslavia”, *International and Comparative Law Quarterly*, 42/1992, 480–487; Rahim Kherad, “La reconnaissance internationale des Etats Baltes”, *Revue Generale de Droit International Public*, 96/1992, p. 843

22 Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, op. cit., p. 315.

23 “Czech and Slovak Federal Republic, Constitutional Act n° 542/1992 on the Extinction of the Czech and Slovak Federal Republic”, 25 November 1992. Krećući se u okviru pravila iz člana 11. Bečke konvencije iz 1978. godine, koje predviđa odsustvo dejstva sukcesije država na granice utvrđene ugovorom, države sukcesorke zaključile su ugovor kojim su razmenile 452 hektara teritorije, uključujući i češku varoš Sabot.

da ispunjavaju i nakon disolucije.²⁴ Politika koju su usvojile obe države u vezi sa višestranim ugovorima čija je strana ugovornica bila Čehoslovačka, zasnivala se na primeni pravila o automatskoj sukcesiji iz člana 34. Bečke konvencije iz 1978. godine. Češka i Slovačka kao države sukcesorke, otuda su bile vezane svim ugovorima države prethodnice počev od dana sukcesije država koji se u predmetnom slučaju vezivao za datum raspada Čehoslovačke. Obe države smatrale su se vezanim i u pogledu svih multilateralnih ugovora koji su bili potpisani pre datuma sukcesije, ali koji nisu bili ratifikovani. Poseban problem u vezi nasleđivanja predstavljalo je članstvo u međunarodnim organizacijama. Kako se ni jedna od država sukcesorki nije imala nameru da bude pravni sledbenik Čehoslovačke, svaka je morala podneti zahtev da bi pristupila organizacijama u kojima je želela da bude članica. Tamo gde je Čehoslovačka bila članica određenih tela u okviru neke međunarodne organizacije, dve države su se dogovarale koja od njih će tražiti članstvo u tom telu i taj je izbor bio poštovan i odobren od tzv. Istočnoevropske regionalne grupe.

Dvostrane ugovore koje je Čehoslovačka zaključila, dve države naslednice smatrale su važećim, osim ako njihovo važenje ne bi bilo spojivo sa predmetom i ciljem ugovora, odnosno ako bi njihova dalja primena iz osnova izmenila uslove izvršenja ugovora. Izuzetak od automatske sukcesije ugovora u nekim situacijama mogao se pravdati i odredbom iz člana 12. Bečke konvencije iz 1978. godine. Tako je, primera radi, primena određenih ugovora države prethodnice bila ograničena na teritoriju samo jedne od država naslednica. Ilustrativan primer predstavlja ugovor iz 1977. godine, koji se odnosio na Projekat *Gabčíkovo-Nagymaros*, o izgradnji brane na Dunavu. Nakon razjedinjenja Čehoslovačke, između Mađarske i Slovačke pokrenulo se pitanje dalje primene pomenutog ugovora. Budući da nije bilo saglasnosti između strana, izbio je spor o kome je rešavao Međunarodni sud pravde. Mađarska je smatrala da se na nju ne odnosi pravilo sadržano u članu 34. Bečke konvencije iz 1978. godine, jer nije strana ugovornica te Konvencije. Slovačka je s druge strane smatrala, da je ugovor iz 1977. godine, pravno obavezujući na osnovu člana 12. Bečke konvencije iz 1978. godine koji predviđa ograničenja u pogledu sukcesije u odnosu na ugovore kojima se ustanovljavaju teritorijalni režimi. Nakon analize činjeničnog stanja, Međunarodni sud pravde utvrdio je da ugovor ima elemente teritorijalnog režima prema članu 12. Bečke

24 Vaclav Mikulka, "The Dissolution of Czechoslovakia and Succession in Respect of Treaties", in: Mojmir Mrak (ed.), *Succession of States*, Kluwer Law International, Hague, 1999, pp. 109–126.

konvencije iz 1978. godine. Kako su se strane ugovornice obavezale priznati prava trećih, time što su prihvatile obaveze o plovidbi iz Konvencije o Dunavu iz 1948. godine, prema nalazu Suda proizilazi da ugovor reflektuje pravilo međunarodnog običajnog prava o teritorijalnim režimima čime sukcesija države prethodnice ne utiče na primenu ugovora od strane Slovačke.²⁵

U pogledu dvostranih međunarodnih ugovora, Češka i Slovačka prihvatile su dispozitivno pravilo o sukcesiji iz člana 34. Bečke konvencije iz 1978. godine, čime su ostavile prostora za naknadno potvrđivanje ugovora i u slučajevima koji su nešto tako zahtevali. Načelno su svi dvostrani ugovori Čehoslovačke nastavili da se primenjuju na područjima novih država. Pravilo je važno prećutno, dok strane ne bi postigle sporazum kojim se postojeći ugovor potvrđuje ili rekonfirmira zaključenjem novog specijalnog sporazuma. U toku 1996. godine, Češka i Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije pristupile su razmeni nota potvrđujući da će osamnaest ugovora i memoranduma o razumevanju, od kojih su neki datirali iz dvadesetih godina 20. veka, ostati i dalje na snazi. Razmena je značila, „zajedničku potvrdu stava u vezi sa bilateralnim sporazumima i aranžmanima između dve zemlje“. Pošto se smatralo da razmena nota ne predstavlja novi ugovor, note nisu javno objavljene, a Ujedinjene nacije nisu bile o tome obavestene. Zabeleška o razmeni nota objavljena je, međutim, u Zbirci ugovora Ujedinjenog Kraljevstva (*United Kingdom Treaty Series*). Do kraja 1998. godine, Češka je sklopila slične aranžmane sa nekih sedamdeset država, a Slovačka sa oko trideset. Sporazumni aranžmani koje je Češka sklopila sa Nemačkom i Bosnom i Hercegovinom bili su donekle neobičajeni, jer su uključivali neke ugovore između Čehoslovačke i Demokratske Republike Nemačke, odnosno ugovore između Čehoslovačke i bivše SFR Jugoslavije koji su ostali na snazi i nakon sukcesije država.²⁶

SUKCESIJA MEĐUNARODNIH UGOVORA U SLUČAJU SEPARATIVNE DISOLUCIJE SFR JUGOSLAVIJE

Sukcesija u odnosu na višestranе međunarodne ugovore

U poslednjoj deceniji 20. veka, posle niza bezuspešnih političkih pregovora oko redefinisanja odnosa u jugoslovenskoj federaciji, došlo je do separativnog

25 “Gabičikovo–Nagymaros Project Case”, *Report of International Court of Justice*, 1997, pp. 116-123.

26 Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, op. cit., 319.

odvajanja federalnih jedinica, a potom i do nasilnog raspada SFR Jugoslavije.²⁷ U rešavanju političkih konflikata bila je angažovana i šira međunarodna zajednica. Na samom početku, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, kao vrhovni organ svetske organizacije zadužen za očuvanje mira, pokušao je da spreči širenje sukoba. U tom pogledu, Savet bezbednosti doneo je niz obavezujućih odluka čija je imperativna priroda praktično nalogala svim novim državama nastalim na području bivše Jugoslavije poštovanje osnovnih pravila i principa opšteg međunarodnog prava.²⁸ Sukcesioni proces *per se*, nije isključivao mogućnost vodećih međunarodnih organizacija da učestvuju u utvrđivanju i oblikovanju *ad hoc* principa koji bi se ticali prenosa prava i obaveza bivše SFR Jugoslavije. Na jugoslovenskom primeru pokazalo se oportunističkim formiranje Arbitražne komisije kao konsultativnog tela Konferencije o bivšoj Jugoslaviji. Uloga Arbitražne komisije sastojala se u davanju mišljenja svim zainteresovanim stranama u jugoslovenskom procesu o sadržini i dometu pozitivnih pravila međunarodnog javnog prava. Suočeni se s različitim aspektima krize koji su pratili „razbijanje bivše Jugoslavije“, Arbitražna komisija je često morala da pribegava rešenjima za koja u ranijoj praksi nisu postojali pravni presedani. Iako suštinski nije težila uvođenju nekih novina, Arbitražna komisija je, postojeća pravila i principe „prilagođavala“ uslovima u kojima se odvijao proces sukcesije SFR Jugoslavije.²⁹ Često su se njene

27 Jelena Guskova, *Istorija jugoslovenske krize 1990–2000*, Igam, Beograd, 2003/I, str. 131–434; 2003/II, 390–413; Brana Marković, *Jugoslovenska kriza i svet, hronologija događaja januar 1990 – decembar 1995*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000, str. 5–28.

28 “United Nations Security Council Resolutions”: no. 713, 25 September 1991; no. 721, 27 November 1991; no. 724, 15 December 1991; no. 727, 8 January 1992; no. 740, 7 February 1992; no. 743, 21 February 1992; no. 749, 7 April 1992.

29 Obrad Račić, „Relevantno pravo sukcesije država u oblasti državne imovine, arhiva i dugova“, u: *Sukcesija i kontinuitet Savezne Republike Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000, str. 102. Za prof. Račića, Arbitražna komisija je nastala pre sticanja nezavisnosti država, bez valjanog kompromisa između strana u sporu po pitanju sastava arbitraže, pravne procedure i prava, što je neuobičajeno u međunarodnoj praksi. Sa njim se donekle slaže i prof. Obradović koji smatra da se tu nije radilo o arbitraži u uobičajenom smislu, već o organu *sui generis* koji je stvoren kao savetodavno telo Konferencije o Jugoslaviji, ali s nekim nadležnostima koje podsećaju na one koje se inače poveravaju arbitražnim telima. Time je ovaj autor bliži realnom stanju, jer od samog početka rada tzv. Badinterove Arbitražne komisije, bez obzira na njen nesrećno usvojeni naziv, ona nije delovala kao arbitražna, već pre svega kao savetodavno telo Mirovne konferencije za bivšu Jugoslaviju. Videti: Konstantin Obradović, „Problemi

konstatacije i preporuke u delovima poklapale sa odlukama i zvaničnim stavovima najviših organa međunarodnih organizacija. Uzimajući u obzir da je primena pravila o prelazu međunarodnih prava i obaveza po običajnom međunarodnom pravu u zavisnosti od pravne kvalifikacije tipa sukcesije, mišljenja Arbitražne komisije o sukcesiji SFRJ, *a fortiori* su bila oslonac za sukcesiju međunarodnih ugovora.³⁰ Najreprezentativnije u tom pogledu je mišljenje Arbitražne komisije broj 1, od 29. novembra 1991. godine, kojim je Komisija utvrdila da se SFR Jugoslavija nalazi „u procesu raspada“. Potom je tu i mišljenje broj 8, od 4. jula 1992. godine, gde je Arbitražna komisija zaključila da se proces raspadanja okončao, odnosno, da je „proces došao do kraja, pa da valja konstatovati da SFRJ više ne postoji“. Kako sukcesija SFR Jugoslavije nije usledila na istovetan način kao slučajevi sukcesije Sovjetskog Saveza i Čehoslovačke, već je proces raspada trajao izvesno vreme, Arbitražna komisija je pošla od činjenice da sukcesiju država u jugoslovenskom slučaju valja ceniti u svetlosti okolnosti u kojima su države sukcesorke nastajale.³¹ Pomenutim pristupom sukcesija SFR Jugoslavije podvedena je pod tip teritorijalnih promena koji se u običajnom međunarodnom pravu označava disolucijom. Sa disolucijom država prethodnica prestaje da postoji i nastaju dve ili više države sukcesorke od delova njene teritorije. Sukcesija za svaku od država sukcesorki znači zamenu države prethodnice u odgovornosti za međunarodne odnose teritorije na koju se sukcesija država odnosi.³²

vezani za sukcesiju SFRJ“, u: Milan Šahović (ur), *Međunarodno pravo i jugoslovenska kriza*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1996, str. 285.

- 30 SR Jugoslavija je prihvatala nadležnost Arbitražne komisije sve do donošenja mišljenja br. 8, 9. i 10, 4 jula 1992. godine. U mišljenju br. 8, vidi se da je SRJ odbila prihvatiti nadležnost Arbitražne komisije već 8. juna 1992. godine. To je potvrđeno u nekoliko navrata i kasnije. Tadašnja Vlada SRJ je nakon 4. jula 1992. godine, zvanično izjavila da je mišljenja Arbitražne komisije ne obavezuju, odnosno da ne predstavljaju pravni osnov za meritornu odluku, te da ih smatra doktrinarnim u smislu čl. 38(d) Statuta Međunarodnog suda pravde. Videti: Milenko Kreća, *Badenterova arbitražna komisija – kritički osvrt*, Jugoslovenski pregled, Beograd, 1993. Kako SR Jugoslavija nije bila dosledna u svom stavu, jer se i dalje upuštala u delovanje Arbitražne komisije, Arbitražna komisija se proglasila nadležnom s obzirom na prirodu funkcija koje su joj dodeljene. Najeksplicitniji primer su mišljenja od broja 11–15. Videti: Kosta Obradović, op. cit., str. 287.
- 31 „Mišljenja Arbitražne komisije od br. 1 do br. 7“, *Međunarodna politika*, 1992, 1001, str. 13–19. „Mišljenja Arbitražne komisije od br. 8 do br. 10“, *Ibid.*, 1005/6, str. 26–28. „Mišljenja Arbitražne komisije od br. 11 do br. 15“, *Revue Générale de Droit International Public*, Paris, 4/1994.
- 32 Arbitražna komisija je naglasila da je probleme sukcesije potrebno rešavati sporazumno i u skladu sa opšteprihvaćenim pravilima i principima međunarodnog prava kodifikovanim

Polazeći od zatečenog stanja Arbitražna komisija je utvrdila da sticanje nezavisnosti svake države sukcesorka SFRJ predstavlja pravnu činjenicu na kojoj se zasniva sukcesija SFR Jugoslavije. Za Hrvatsku i Sloveniju nastupanje sukcesije vezano je za 8. oktobar 1991. godine (datum kada je istekao tromesečni rok predviđen Brionskom deklaracijom o suspenziji deklaracija o nezavisnosti, od 7. jula 1991. godine). Za Makedoniju sukcesija je nastupila 17. novembra 1991. godine (datum donošenja i stupanja na snagu novog Ustava), za Bosnu i Hercegovinu dan sukcesije bio 6. mart 1992. godine (datum objavljivanja rezultata referenduma o nezavisnosti od 29. februara i 1. marta 1992. godine), dok je za SR Jugoslaviju dan sukcesije bio vezan za 27. april 1992. godine, kao datum kada je SRJ donela novi Ustav i kada je savezna država reorganizovana na parlamentarnim principima.³³ S obzirom da se u slučaju raspada država ni jedna država sukcesorka ne može smatrati jedinim naslednikom države prethodnice – što je Arbitražna komisija i konstatovala u mišljenju br. 9, članstvo SFRJ u međunarodnim organizacijama moralo je biti okončano u skladu sa njihovim statutarnim aktima.³⁴ Konačno, u mišljenju br. 10. od 4. jula 1992. godine, Arbitražna komisija je zaključila da SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) predstavlja novu državu, te da njeno priznanje zavisi od kriterijuma opšteg međunarodnog prava i ocena spremnosti prihvatanja preporuka sadržanih u odlukama donetim od strane Evropske zajednice. Uzimajući u obzir da je još 16. decembra 1991. godine, ministarski Savet Evropske zajednice usvojio „Deklaraciju o Jugoslaviji“ i tzv. Smernice o priznanju novih država u Istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu, kojim su modifikovani tradicionalni kriterijumi o priznanju novih država – sve države naslednice bivše SFR Jugoslavije bile su dužne da pre rešavanja statusa u

u većem delu u Bečkoj konvenciji o sukcesiji država u odnosu na ugovore iz 1978. godine i Bečkoj konvenciji o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove iz 1983. godine. Videti: “Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties (1978)”, *United Nations Document A/CONF. 80/31*; “Vienna Convention on the Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts (1983)”, *United Nations Document A/CONF. 117/14*.

- 33 Rodoljub Etinski, „Datumi sukcesije prema mišljenju Badinterove komisije“, u: *Sukcesija i kontinuitet Savezne Republike Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000, str. 76–90.
- 34 Arbitražna komisija je istovremeno preporučila svim državama sukcesorkama bivše SFRJ da rade na postizanju sporazumnih rešenja sukcesije primenom osnovnih principa i pravila međunarodnog prava koja su sadržana u Bečkoj konvenciji o sukcesiji država u odnosu na ugovore iz 1978. godine i Bečkoj konvenciji o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, dugove i arhive iz 1983. godine.

vodećim međunarodnim organizacijama prihvate međunarodne obaveze propisane u Povelji Ujedinjenih nacija, Helsinškom Finalnom aktu iz 1975. godine i Pariskoj Povelji iz 1990. godine, ali i obaveze u pogledu poštovanja demokratskih standarda, ljudskih i manjinskih prava iz nacrtu Konferencije za bezbednost i saradnju u Evropi.³⁵ Uz navedene obaveze, bila je naglašena i dužnost prihvatanja ugovornih obaveze pogledu razoružanja, poštovanja nepovredivosti granica, i obaveza dogovornog rešavanja posledica sukcesije država. Poštovanje postojećeg pozitivnog prava uz prihvatanje napred propisanih obaveza Evropske zajednice, otud je postalo prethodni uslov za dobijanje međunarodnog priznanja. Akt priznanja koji, *per definitionem* predstavlja javni, opcioni, i pre svega, politički državni akt — pretvoren je u svojevrsnu analizu usklađenosti ponašanja novonastalih država s imperativnim normamam opšteg međunarodnog prava. Izvedeni zaključak odnosi se pre svega na pravila i principe kojima se izričito zabranjuje upotreba sile i pretnje u odnosima sa drugim državama. S obzirom da je o prihvatanju navedenih obaveza ocenu davala i Arbitražna komisija, priznanje država se u odnosu na tradicionalno prihvaćeni međunarodnopravni koncept o deklarativnom priznanju država pomerilo više ka konstitutivnoj koncepciji, postavši tako, prejudicijelni politički akt međunarodne zajednice kojim se potvrđuje spremnost novih država za uključenjem u šire međunarodne odnose.³⁶

Konstatujući da je u pomenutom slučaju zaista i došlo do prihvatanja navedenih uslova u kojima su, *inter alia*, sadržane i preporuke Arbitražne komisije – Evropska zajednica je priznala Sloveniju, Bosnu i Hercegovinu i

35 “Declaration on the Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union”, *UN Security Council Document S/23293*, 17 December 1991, Annex II (1992), *International Legal Materials*, 31/1992, 1486–87; “Declaration on Yugoslavia”, *UN Security Council Document S/23293*, 17 December 1991, Annex I (1992); reprinted in *European Journal of International Law*, 4/1992, p. 73; *Međunarodna politika*, 998/1000, 1991, p. 28.

36 Roland Rich, “Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union”, *European Journal of International Law*, 4/1993, 36–66; I.A. Shearer, *Starke’s International Law*, London, 1994, p. 125; Milan Šahović, “La reconnaissance mutuelle entre les Républiques de l’ex-Yugoslavie”, *Annuaire Français de Droit International*, 1996, pp. 228–233; Milan Šahović, „Raspad SFRJ i stvaranje novih država“, u: Milan Šahović (ur), *Međunarodno pravo i jugoslovenska kriza*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1996, str. 38–43; Oliver Ribbelink, “State Succession and the Recognition of States and Governments”, in: *Pilot Project of the Council of Europe*, Kluwer Law International, The Hague, 1999, p. 44; Alain Pellet: “Legal Opinion on Certain Questions of International Law Raised by the Reference”, in: *Self-determination in International Law Quebec and Lessons Learned*, The Hague, 2000, p. 112.

Hrvatsku. Prijem novih država u Ujedinjene nacije bio je preporučen od Saveta bezbednosti. Generalna skupština je postupak sprovela usvajanjem odgovarajućih rezolucija (rezolucije br. 753, od 18. maja 1992. godine u odnosu na Hrvatsku; rezolucije br. 754, od 18. maja 1992. godine u odnosu na Sloveniju i rezolucije br. 755, od 20. maja 1992. godine, u odnosu na Bosnu i Hercegovinu). Konačno, nekadašnje jugoslovenske republike primljene su u članstvo Ujedinjenih nacija – 22. maja 1992. godine, rezolucijama Generalne skupštine br. 46/236, 46/237 i 46/238. „Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija“ odložila je prijem u Ujedinjene nacije sve do 8. aprila 1993. godine, kada je Generalna skupština potvrdila njen prijem rezolucijom br. 47/225. Prolongiranje procesa usledilo je na zahtev Saveta bezbednosti da Grčka i Makedonija moraju da nastave da sarađuju sa kopredsedavajućima Nadzornog komiteta Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji po pitanju rešavanja spora oko naziva države. Ovakav stav međunarodne zajednice usledio je kao odgovor povodom tvrdnje da ime „Makedonija“, u relaciji sa istoimenom grčkom provincijom budi aspiracije bivše jugoslovenske republike prema teritoriji susedne države. Pokušaj SR Jugoslavija da nakon ovih događaja očuva međunarodnopravni kontinuitet državnopravnog subjektiviteta sa SFR Jugoslavijom ostao je bez uspeha. Gubitak originalnog statusa u Ujedinjenim nacijama trajno je sankcionisan rezolucijama Saveta bezbednosti br. 757, od 30. maja 1992. godine, 777, od 19. septembra 1992. godine i 821, od 28. aprila 1993. godine.³⁷ Potvrđujući da je „država ranije poznata kao SFR Jugoslavija prestala da postoji“, Savet bezbednosti je odbio zahtev SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) za automatskim nastavkom članstva bivše SFRJ u svetskoj organizaciji.³⁸ Postupajući u skladu sa preporukom Saveta bezbednosti, Generalna skupština je odlučila da SR Jugoslavija ne učestvuje dalje u njenom radu. U rezoluciji br. 47/1 od 22. septembra 1992. godine, Generalna skupština se definitivno opredelila da SR Jugoslavija, kao i sve ostale države sukcesorke bivše SFR Jugoslavije podnese molbu za prijem u njeno članstvo.³⁹ S obzirom na donete odluke svetske organizacije o statusu

37 *Rezolucije Saveta bezbednosti UN o krizi u bivšoj Jugoslaviji (i drugi dokumenti)*, Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 1994, str. 21, 36, 62.

38 Pomenuto delovanje Saveta bezbednosti objašnjava se učešćem SRJ u oružanim sukobima na prostorima bivše Jugoslavije. Videti: James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Clarendon Press, Oxford, 2006, str. 709.

39 Duško Dimitrijević, „Sukcesija članstva u Ujedinjenim nacijama – slučaj SFR Jugoslavije“, *Međunarodni problemi*, 1/2007, str. 71-100; Benedetto Conforti, *The Law and Practice of the United Nations*, Martinus Nijhoff Publisher, Leiden/Boston, 2005, p. 47.

bivše SFR Jugoslavije, a potom i na izložena mišljenja Arbitražne komisije Konferencije Evropske zajednice za Jugoslaviju, više nije bilo sporno da će primena kodifikovanih pravila o sukcesiji međunarodnih ugovora biti proširena na sve države sukcesorke bivše SFR Jugoslavije.⁴⁰ U odnosu na najveći broj višestranih ugovora bivše SFR Jugoslavije, sukcesioni proces se odvijao pred organima Ujedinjenih nacija. Tokom jugoslovenske krize, generalni sekretar je, kao depozitar višestranih ugovora prihvatao SR Jugoslaviju kao ravnopravnu članicu ovih ugovora. U periodičnim pregledima o statusu međunarodnih multilateralnih ugovora konstatuje se da status SR Jugoslavije nije promenjen donošenjem rezolucije Generalne skupštine br. 47/1 od 22. decembra 1992. godine, te da SR Jugoslavija ostaje država članica, odnosno strana ugovornica višestranih ugovora.⁴¹ Pravni savetnik Ujedinjenih nacija navedenu je činjenicu

40 U preispitivanju sukcesije međunarodnih ugovora, najznačajnije je poći od tumačenja unutrašnjih pravnih akta države prethodnice. Tako, Zakonom o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora (*Službeni list SFRJ*, 55/1978), bivša SFR Jugoslavija predvidela je šta se smatra pod pojmom međunarodnog ugovora. U članu 2. pomenutog Zakona, navedeno je da se pod međunarodnim ugovorom smatra onaj akt koji SFRJ zaključi u pismenoj formi sa jednom ili više država ili sa jednom ili više međunarodnih organizacija, a koji je regulisan međunarodnim pravom. Ostali pravni akti koje radi izvršavanja međunarodnih ugovora zaključuju organi ovlašćeni tim ugovorima (administrativni ugovori), ne smatraju se u smislu ovog Zakona međunarodnim ugovorima. Pomenuto rešenje bilo je na liniji opštih pravila Bečkih konvencija o pravu ugovora iz 1969. i 1986. godine. Kako je Ustav iz 1974. godine, u odredbi člana 281. tačka 7, predviđao da federacija preko saveznih organa zaključuje, ratifikuje i obezbeđuje izvršenje međunarodnih ugovora, formalno-pravno posmatrajući, za sukcesiju SFRJ, ostali bi relevantni samo ugovori koje je zaključila bivša jugoslovenska federacija. Uzimajući u obzir Ustavom zagarantovano pravo predstavljanja federalnih jedinica i njihovu mogućnost da zaključuju neku vrstu ugovora sa stranim elementom, odnosno da daju saglasnost na zaključenje međunarodnih ugovora od značaja za njihov pravni sistem (član 271, stav 1. i 2. Ustava SFRJ), pretpostavljalo se da bi i u pogledu takvih ugovora, a pod uslovom da su prethodno ratifikovani, odnosno da su implementirani u njihov unutrašnji poredak, mogla biti primenjena prezumpcija o ugovornom kontinuitetu. O isključenju odgovornosti federacije za “međunarodne ugovore” federalnih jedinica i o tzv. federalnoj klauzuli u ugovorima bivše SFRJ videti: Stevan Đorđević, *Republike i pokrajine u međunarodnim odnosima jugoslovenske federacije*, Beograd, 1985, str. 101-105. O problematici prava federalnih jedinica da zaključuju međunarodne ugovore videti: Konstantin Obradović, „Zaključivanje i izvršavanje međunarodnih ugovora kao predmet regulisanja u unutrašnjem pravnom poretku SFRJ”, *Godišnjak Instituta za međunarodnu politiku i privredu*, Beograd, 1978, 513-522; Vladimir Đuro Degan, „Jugoslovenske republike i pokrajine i međunarodno ugovoravanje”, *Naša zakonitost*, 1982, 11/12; Stevan Đorđević, „Međunarodni ugovori i unutrašnje pravo SFRJ”, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, 3/1987, str. 434-449.

41 Miodrag Mitić, *Međunarodno pravo u jugoslovenskoj krizi*, Beograd, 1996, str. 199-202.

potvrdio, kada je konstatovao da se rezolucija ne vezuje za pitanja međunarodnopravnog statusa bivše SFR Jugoslavije i statusa u odnosu na višestranе ugovore čiji je depozitar generalni sekretar Ujedinjenih nacija. Rezolucija br. 47/1 predstavlja preporuku kojom Generalna skupština potvrđuje svoj stav da SR Jugoslavija ne može automatski naslediti članstvo u Ujedinjenim nacijama i da bi trebalo da podnese molbu za prijem u ovu međunarodnu organizaciju. Rezolucija nema reperkusije shodno članu 5. i 6. Povelje Ujedinjenih nacija o suspenziji ili okončanju članskih prava. Pitanje jugoslovenskog članstva u Ujedinjenim nacijama prema mišljenju pravnog savetnika, potrebno je rešiti u skladu sa članom 4. Povelje kojim je učešće u svetskoj organizaciji uslovljeno prethodnom ocenom da nova država prihvata sve obaveze sadržane u Povelji. Tek potom, bilo bi moguće razrešiti problem prouzrokovan pomenutom rezolucijom.⁴² Status u multilateralnim međunarodnim ugovorima ostao je tako, odvojeno pravno pitanje u odnosu na nasleđivanje ili pristupanje međunarodnim organizacijama i njihovim statutarnim aktima. Taj izuzetak od pravila sukcesije međunarodnih ugovora u skladu je sa članom 4. Bečke Konvencije o sukcesiji država u odnosu na međunarodne ugovore iz 1978. godine. Pomenutu činjenicu važno je naglasiti, imajući u vidu da ustaljena praksa prijema u članstvo Ujedinjenih nacija nije insistirala na prethodnom davanju izjava država sukcesora da će poštovati kontinuitet međunarodnih ugovora države prethodnice.⁴³ Međutim, u prethodnim godinama u toku dezintegracionih procesa u Istočnoj Evropi i SFR Jugoslaviji, pojedini organi i tela Ujedinjenih nacija postali su mnogo aktivniji na insistiranju prihvatanja sukcesije određenih višestranih (multilateralnih i plurilateralnih) ugovora. To se pre svega odnosilo na konvencije o kodifikaciji ili progresivnom razvoju međunarodnog prava, međunarodnopravne instrumente poznatije u doktrini pod nazivom ugovori-zakoni, kojim se težilo obezbediti univerzalno važenje pravila opšteg međunarodnog prava.⁴⁴ Pošto

42 "Letter dated 29 September 1992, from the Under-Secretary-General, The Legal Counsel, addressed to the Permanent representatives of Bosnia and Herzegovina and Croatia to the UN".

43 Ovde se naravno izuzimaju obaveze koje su utvrđene članom 4. Povelje, a koje po oceni svetske organizacije, uslovljavaju prijem novih država.

44 "Resolution of the Institute of International Law adopted during the Session of Lisbonne", First Commission Rapport of Sir Ian Sinclair, 1995, pp. 1-4. Lisabonska rezolucija se odnosi na sukcesiju opštih i regionalnih konvencija o kodifikaciji međunarodnog prava koje uređuju istu oblast, a čija pravna osnovanost proizilazi iz čl. 30. Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. godine, o izvršavanju sukcesivnih ugovora o istom predmetu. Videti: Wilfred Jenks, "State Succession in respect of Law-Making Treaties", *British*

mogu imati efekte u pogledu potvrđivanja, osvetljavanja i stvaranja novih pravila međunarodnog prava, a posebno u odnosu na pravila vezana za zaštitu fundamentalnih prava i sloboda čoveka, jasno je da konvencije opšteg karaktera imaju specijalan značaj čije se važenje proširuje *erga omnes*.⁴⁵ Sukcesijom i prestankom države prethodnice, ne dovodi se u pitanje pravni kontinuitet ovih ugovora, bar iz dva razloga. Prvi je reprezentativnost broja članica, a drugi, njihov univerzalni značaj u pogledu očuvanja stečenih prava pojedinaca ili grupa. Uopšte uzev, međunarodni ugovori o ljudskim pravima omogućavaju direktan pristup međunarodnim mehanizmima, te se ne vidi razlog zbog kojeg bi korisnici tih prava i sloboda u uslovima dinamičnih teritorijalnih promena bili lišeni ovih mogućnosti. Obaveza poštovanja prava utvrđenih u pomenutim ugovorima predstavlja opšte pravilo kodifikovano Bečkom konvencijom o pravu ugovora iz 1969. godine, tako da suštinsko kršenje ugovora humanitarnog karaktera od neke države članice, ne dovodi do gašenja ili obustavljanja njegove primene (član 60. stav 5).⁴⁶ Sukcesiona praksa tokom devedesetih godina 20. veka, išla je u prilog navedenom shvatanju, pa je potvrđeno pravilo o sukcesiji ugovora o ljudskim pravima na čitavoj teritoriji bivše SFR Jugoslavije.⁴⁷ Primera radi, Komisija Ujedinjenih nacija za prava čoveka u rezolucijama br. 1993/23, 1994/16 i 1995/18, ohrabrila je države sukcesore da prihvate prava i obaveze proistekle iz ovakvih ugovora, odnosno da ratifikuju ili pristupe onim međunarodnim ugovornim instrumentima o ljudskim pravima u kojima država prethodnica nije bila zastupljena kao strana ugovornica. U obraćanju telima nadležnim za sprovođenje konvencija o ljudskim pravima, Komisija je naglasila njihov specijalan karakter, s pravom se pozivajući na preispitivanje mogućnosti za njihovu kontinuiranu primenu. S druge strane, predsedavajući tela nadležnih za nadzor sprovođenja ovih

Yearbook of International Law, 29/1952, p. 105. U sudskoj praksi Međunarodnog suda pravde, ova vrsta ugovora je posebno izložena u: "Barcelona Tranchion Case", *International Court of Justice Reports*, 1970, pp. 4, 32.

45 "Reservation to the Genocide Convention Case", *International Court of Justice Reports*, 1951, 15, 23.

46 Međunarodni sud pravde u sporu između Bosne i Hercegovine i SR Jugoslavije, konstatovao je, da nije od značaja da li su sukcesijom ili nekim drugim načinom obe strane postale članice Konvencije o genocidu iz 1948. godine, već da su zaista to i postale od datuma podnošenja zahteva. Videti: "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide", Preliminary Objections Judgment, 11 July 1996, *International Court of Justice Reports*, 1996, para 23, pp. 4-11.

47 Malcom. N. Shaw, "State Succession Revisited", *Finnish Yearbook of International Law*, 1994, p. 34.

konvencija, zaključili su da države naslednice automatski preuzimaju obaveze iz međunarodnih ugovora o ljudskim pravima i da njihovo poštovanje ne zavisi isključivo od izjava država sukcesora da će ih poštovati.⁴⁸ Komitet za ljudska prava ustanovljen na osnovu Pakta o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, u odluci od 7. decembra 1992. godine, zaključuje da su sva lica unutar teritorije države prethodnice, sada pod jurisdikcijom novih država, ovlašćena da koriste prava utvrđena ovim Paktom.⁴⁹ Države sukcesorke SFR Jugoslavije bile su otud u obavezi da podnose specijalne izveštaje o stanju i kršenju ljudskih prava zagarantovanih ovim međunarodnim ugovorom.⁵⁰ Kako je generalni sekretar Ujedinjenih nacija kao depozitar međunarodnih ugovora o ljudskim pravima tretirao SR Jugoslaviju za članicu pomenutih ugovora, SR Jugoslavije je shodno članu 40. Pakta o građanskim i političkim pravima imala obavezu da podnosi izveštaje o njegovom sprovođenju Komitetu za ljudska prava. Ovakvo opredeljenje bilo je na liniji navedenog mišljenja pravnog savetnika Ujedinjenih nacija prema kome, generalni sekretar kao depozitar multilateralnih međunarodnih ugovora nema pravo da odbije ili da se ne složi sa zahtevom SR Jugoslavije da nastavi pravni kontinuitet bivše SFRJ, ako već po tom pitanju ne postoji suprotna odluka nadležnog organa Ujedinjenih nacija, organa formiranih na osnovu međunarodnog ugovora, od strane samih država ugovornica ili pak, kompetentnih predstavnika međunarodne zajednice. Ostale države sukcesorke SFR Jugoslavije, tome su se žučno usprotivile smatrajući da stav pravnog savetnika prejudicira međunarodnopravni kontinuitet SR Jugoslavije sa SFR Jugoslavijom, pa otuda, SR Jugoslavija ne može biti smatrana za članicu Pakta o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, Konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1966. godine, i Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. godine, čiju je formalno-pravnu sukcesiju unapred odbacila.⁵¹ Zbog takvog pristupa

48 UN Doc. E/CN.4/1995/80, p. 4.

49 “International Covenant on Civil and Political Rights”, *UN Treaty Series*, vol. 999, 171. and vol. 1057, 407. Pakt je stupio na snagu 26. marta 1976. godine. SFRJ je potpisala i ratifikovala Pakt 8. augusta 1967. i 2. juna 1971. godine. SRJ je 12. marta 2001. godine, notifikacijom o sukcesiji nasledila ovaj multilateralni ugovor.

50 UN Doc. A/49/40/, para. 48, 49.

51 “International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination”, *UN Treaty Series*, vol. 66, 195. Konvencija je potpisana 7. marta 1966. godine, a stupila je na pravnu snagu 4. januara 1969. godine. SFRJ je potpisala i ratifikovala Konvenciju 15. aprila 1966. i 2. oktobra 1967. godine. SRJ je 12. marta 2001. godine, notifikacijom o sukcesiji nasledila ovaj multilateralni ugovor. “Convention on the Elimination of all

prouzrokovanog pravnom konfuzijom oko pitanja međunarodnopravnog kontinuiteta u međunarodnim organizacijama i sukcesije u odnosu na međunarodne ugovore, učešće SR Jugoslavije na skupovima organizovanim po osnovu članstva u međunarodnim humanitarnim konvencijama, bilo je za izvesno vreme zamrznuto.⁵² Odgovor na pomenuto pitanje s aspekta pozitivnog međunarodnog prava bio je sasvim jednostavan. Članstvo u međunarodnim organizacijama je samo posredno vezano za sukcesiju ugovora, a svi problemi se rešavaju na relaciji država – međunarodna organizacija. Isključivo u tom kontekstu, a s obzirom na odredbe konstitutivnog akta određene međunarodne organizacije, može se insistirati na ispunjavanju uslova vezanih za preuzimanje ugovora države prethodnice. Dakle, samo ako je to zaista nužno za prijem u njeno članstvo, i ako je unapred propisano njenom unutrašnjom regulativom.⁵³ *A contrario*, članstvo države u međunarodnim organizacijama bi se ograničilo na jedan ugovorni odnos *intuite personae* karaktera, koji nije održiv u slučaju sukcesije država.⁵⁴

Postojeće stanje praktično je od jugoslovenske strane iskorišteno u argumentaciji vezanoj za očuvanje međunarodnopravnog kontinuiteta u Ujedinjenim nacijama i drugim međunarodnim organizacijama. U tom pogledu, razlozi oportuniteta prethodili su pravnoj akciji, pa je Deklaracijom narodnih predstavnika Srbije i Crne Gore o osnovnim, neposrednim i trajnim ciljevima zajedničke države, donetom istovremeno sa Ustavom SR Jugoslavije, 27. aprila 1992. godine, jednostrano potvrđen međunarodnopravni kontinuitet SR Jugoslavije sa SFR Jugoslavijom u pogledu svih njenih međunarodnih obaveza. Iako je Deklaracija prosleđena Savetu bezbednosti i Generalnoj skupštini, ona nije postigla političku svrhu, pogotovu ako se uzme u obzir da prema članu 34. Bečke konvencije iz 1978. godine, nije naglašena različitost u pogledu primene principa ugovornog kontinuiteta za slučajeve disolucije i otepljenja državne teritorije.

Forms of Discrimination Against Women”, *Ibid.*, vol. 1249, 13. Konvencija je potpisana 18. decembra 1979. godine, a stupila je na snagu 3. septembra 1981. godine. SFRJ je potpisala i ratifikovala Konvenciju 17. jula 1980. i 26. februara 1982. godine. SRJ je 12. marta 2001. godine, notifikacijom o sukcesiji nasledila ovaj multilateralni ugovor.

52 UN Doc. CCPR/SP/40 and CERD/SP/51 and 52; UN Doc. A/47/485.

53 Francis Wolf, “Les Conventions internationales du travail et la succession d’Etats”, *Annuaire Français de Droit International*, 1961, pp. 742-750.

54 Konrad Bühler, “State Succession, Identity, Continuity and Membership in the UN”, *Rapport pour le Centre d’études et de recherches de la Haye*, 1999, p. 3.

Kako smo ranije napomenuli, odluke u odnosu na SR Jugoslaviju bile su donete od najviših organa Ujedinjenih nacija, pa je dilema oko njenog statusa bila trajno otklonjena. Sa promenama iz septembra 2000. godine i sa podnošenjem molbe za prijem u Ujedinjene nacije 27. oktobra 2000. godine, SR Jugoslavija je otpočela proces ukidanja političkih barijera koje su postojale u odnosima sa ostalim državama sukcesorkama SFR Jugoslavije, te značajnim brojem članica međunarodne zajednice. Odricanjem od zahteva za međunarodnopravnim kontinuitetom sa SFR Jugoslavijom, stvorene su pretpostavke za sukcesiju njenih međunarodnih ugovora. U međunarodnopravnoj praksi, pomenuto stanje očitovalo se usvajanjem pseudo-automatskog pristupa u pogledu sukcesije multilateralnih ugovora.⁵⁵ Tim pre, jer se uobičajena praksa davanja pismenih notifikacija o prihvatanju ili pristupanju višestranim ugovorima, faktički menjala u korist tzv. notifikacija o sukcesiji.⁵⁶ Za SR Jugoslaviju, pravne posledice sukcesije država u odnosu na višestране ugovore bivše SFR Jugoslavije nastupile su datumom davanja notifikacije o sukcesiji, 8. marta 2001. godine, odnosno 12. marta, kada je ista primljena od generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Vlada SR Jugoslavije notifikacijom je potvrdila spremnost da sukcesijom SFRJ, preuzme multilateralne ugovore čiji je depozitar bio generalni sekretar Ujedinjenih nacija. Uz notifikaciju su priložena i dva aneksa. U prvom aneksu nalazila se lista međunarodnih ugovora koje je SR Jugoslavija bila spremna da preuzme u dobroj veri i sa svim odredbama, potpisima, rezervama, potvrdama i prigovorima učinjenim od strane države prethodnice i to, retroaktivno počev od 27. aprila 1992. godine, kada je došlo do sukcesije SR Jugoslavije u odnosu na SFR Jugoslaviju, pa do 1. novembra 2000. godine, kada je rezolucijom Generalne skupštine br. A/55/12, SR Jugoslavija primljena u punopravno

55 Hanna Bokor Szegő, *Continuation et Succession en Matière de Traités Internationaux*, Geneviève Burdeau et Brigitte Stern, *Dissolution, Continuation et Succession en Europe de l'Est*, Paris, 1994, p. 15.

56 Pravna služba Ujedinjenih nacija, dala je preporuku 8. decembra 2000. godine, da se ugovorni status SR Jugoslavije u odnosu na obaveze pre 27. aprila 1992. godine, regulišu putem izjava o sukcesiji ili pristupanju. U odnosu na obaveze nakon tog datuma, sve do 1. novembra 2000. godine, predlagalo se potvrđivanje. Za samostalno preuzete ugovorne obaveze SR Jugoslavije, nije se postavljalo pitanje daljeg važenja. Za ugovorne obaveze za koje se tražilo prethodno regulisanje članstva u Ujedinjenim nacijama ili specijalizovanim agencijama, data je preporuka da se nakon regulisanja članstva takve obaveze preuzmu potpisivanjem, ratifikacijom ili pristupanjem. Videti: Nebojša Košutić sa saradnicima, „Lista međunarodnih ugovora Srbije i Crne Gore 2000-2003“, *Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo Srbije i Crne Gore*, Beograd, 2004, str. 393.

članstvo Ujedinjenih nacija. U drugom aneksu pridodatom notifikaciji, sadržane su potvrde akata vezanih za izvršavanje međunarodnih ugovora od strane SR Jugoslavije, počev od datuma sukcesije, 27. aprila 1992. godine. Ako se pomenuto rešenje uporedi sa pravilima Bečke Konvencije iz 1978. godine, vidi se da je SR Jugoslavija prihvatila međunarodne ugovore SFR Jugoslavija na način koji je u skladu sa pozitivnim međunarodnim pravom. U godišnjim pregledima o statusu država u višestranim međunarodnim ugovorima čiji je depozitar generalni sekretar Ujedinjenih nacija, položaj SFR Jugoslavija, a potom i SR Jugoslavije, prikazan je pod jedinstvenim nazivom: „Jugoslavija”. Navedeni podaci odnose se na period od 27. aprila 1992, do 1. novembra 2000. godine. Nakon pomenutog datuma pravi se razlika, pa su svi akti SFR Jugoslavije vezani za višestranne ugovore, prikazani u fusnotama ove publikacije pod naslovom: „Bivša Jugoslavija”. Kategorizacija preko pet stotina višestranih međunarodnih ugovora, metodološki je izvršena po određenim oblastima.⁵⁷ Prvi deo pregleda podeljen je u 29. različitih odeljaka gde se nalaze informacije vezane za Povelju i Statut Međunarodnog suda

57 “Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General”, Status as at 31. December 2001, Vol. I, Part I, Ch. I to XI and Vol. II, Part I, Ch. XII to XXIX, and Part II. ST/LEG/SER.E/20. U deklaraciji od 26. aprila 1999. godine, Vlada SR Jugoslavije, priznala je obavezu nadležnost Međunarodnog suda pravde u skladu sa članom 36. stav 2. Statuta i to, bez posebnog sporazuma u odnosu na bilo koju državu koja prihvata istu obavezu, pod uslovom reciprociteta, i u odnosu na sporove koji proisteknu nakon njenog potpisivanja. Izuzetak je bio moguć u slučaju postizanja sporazuma o drugačijem načinu mirnog rešavanja spora. Deklaracija se ne odnosi na sporove iz isključive nadležnosti SR Jugoslavije i teritorijalne sporove, a važi do davanja suprotne izjave. Ostale države sukcesorke SFRJ nisu prihvatile pomenutu deklaraciju smatrajući da u momentu davanja iste, SR Jugoslavija nije bila članica Ujedinjenih nacija, pa otuda, ni Statuta Međunarodnog suda pravde. U obaveštenju upućenom generalnom sekretaru od 28. maja 1999. godine, vlade pomenutih država istakle su da prikazivanje „Jugoslavije” kao izvorne članice Ujedinjenih nacija ovlašćene na osnovu člana 35. stav 1. Statuta i člana 93. stav 1. Povelje, isključivo može da se odnosi na državu prethodnicu. U prvu grupu višestranih ugovora za koje je SR Jugoslavija dala notifikaciju o sukcesiji 12. marta 2001. godine, spadaju Konvencija o privilegijama i imunitetima Ujedinjenih nacija od 13. februara 1946. godine i Konvencija o privilegijama i imunitetima specijalizovanih organizacija od 21. novembra 1947. godine. U drugoj grupi nalazi se 17 aneksa pridodatih uz Konvenciju o privilegijama i imunitetima specijalizovanih organizacija Ujedinjenih nacija kojima je SR Jugoslavija podnela molbu za prijem. Notifikacijom o sukcesiji od 12. marta 2001. godine, SR Jugoslavija je nasledila Bečku konvenciju o diplomatskim odnosima zajedno sa protokolima o državljanstvu i obaveznoj nadležnosti za rešavanje sporova iz 1961. i 1963. godine. Isti slučaj bio je i u odnosu na Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine, Konvenciju o specijalnim misijama iz 1969. godine, Bečku konvenciju o predstavljanju država u njihovim odnosima sa

pravde, potom za ugovore o mirnom rešavanju međunarodnih sporova, privilegije i imunitete, diplomatsko-konzularne odnose, ljudska prava, pitanja izbeglica i apatrida, narkotike, trgovinu ljudima, opscene publikacije, zdravstvo, međunarodnu trgovinu i razvoj, saobraćaj i komunikacije, plovidbu, ekonomsku statistiku, obrazovanje i kulturu, proglašavanje nestalih lica za umrle, položaj žena, slobodu informisanja, kaznenu politiku, robni promet, održavanje međunarodnih obaveza, pomorsko pravo, trgovinsku arbitražu, pravo ugovora, kosmičko pravo, telekomunikacije, razoružanje, zaštitu čovekove okoline, fiskalna pitanja i druge oblasti. U drugom delu pregleda izloženi su podaci vezani za status država u multilateralnim ugovorima Društva naroda, kao pravnog prethodnika Ujedinjenih nacija koji su sukcesijom ove organizacije preneti na Ujedinjene nacije 1946. godine.

U pogledu sukcesione prakse ostalih država sukcesorki SFR Jugoslavije (Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu i Makedoniju), uočljivo je prihvatanje kodifikovanih pravila o sukcesiji višestranih ugovora. Posebnim ustavnim odlukama i deklaracijama povodom nezavisnosti, a potom i novim

međunarodnim organizacijama univerzalnog karaktera iz 1975. godine i Bečku konvenciju o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove iz 1983. godine. Zanimljivo je, i da je SR Jugoslavija istovremeno pristupila Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine, koju je SFRJ potpisala i ratifikovala 11. decembra 1948. i 29. augusta 1950. godine. Bosna i Hercegovina je 27. decembra 2001. godine, izrazila protivljenje stavu generalnog sekretara da prihvati notifikaciju SR Jugoslavije o pristupanju, smatrajući da je Sporazumom o pitanjima sukcesije SFR Jugoslavije od 29. juna. 2001. godine, SR Jugoslavija efektivno nasledila bivšu Jugoslaviju počev od 27. aprila 1992. godine. Prema stanovištu Bosne i Hercegovine, izvršavanje Konvencije od SR Jugoslavije, u zavisnosti je od saglasnosti svih strana u sporu. SR Jugoslavija je stavila rezervu u pogledu mogućnosti da bude vezana članom IX Konvencije, ako njeno prihvatanje nije praćeno izričitom saglasnošću u svakom pojedinačnom slučaju. Notifikacijom o sukcesiji od 12. marta 2001. godine, SR Jugoslavije je, pored pomenute Konvencije, nasledila i sledeće višestrane ugovore o ljudskim pravima: Konvenciju i Protokol o statusu izbeglica iz 1951. i 1967. godine, Konvenciju o pravnom položaju lica bez državljanstva iz 1954. godine, Konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1966. godine, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine, Pakt o građanskim i političkim pravima sa Fakultativnim protokolom iz 1966. godine, Konvenciju o neprimenjivosti zakonskih ograničenja vezanih za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti iz 1968. godine, Međunarodnu konvenciju o uklanjanju i kažnjavanju zločina aparthejda iz 1973. godine, Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. godine, Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja iz 1984. godine, Međunarodnu konvenciju protiv aparthejda u sportu iz 1985. godine i Konvenciju o pravima deteta iz 1989. godine.

propisima, navedene države izrazile su jasnu nameru da u skladu sa opšte prihvaćenim normama međunarodnog prava sadržanim u Bečkoj konvenciji iz 1978. godine, razreše pitanja statusa u odnosu na međunarodne ugovore države prethodnice.⁵⁸ Proglašenjem nezavisnosti 25. juna 1991. godine, Republika Slovenija je s pozivom na odredbu iz člana 3. Ustavnog zakona za sprovođenje osnovne Ustavne povelje o samostalnosti i nezavisnosti, iskazala nameru da će izvršiti sve međunarodne ugovore koje je zaključila bivša SFR Jugoslavija, a koji se odnose na njenu teritoriju.⁵⁹ U tu svrhu, utvrđen je rok od tri meseca, u kome je bila sastavljena lista ugovora spremnih za notifikaciju. Pomenuta odluka je, prema slovenačkom stanovištu, utemeljena na običajnom međunarodnom pravu i činjenici da je Slovenija kao jedna od konstitutivnih jedinica bivše Jugoslavije, odobrala sporazume namenjene ratifikaciji shodno normama jugoslovenskog unutrašnjeg prava. Prijemom u Ujedinjene nacije 22. maja 1992. godine, slovenački Parlament je notificirao međunarodne ugovore za koje je depozitar Vlada Sjedinjenih Američkih Država, a koji se odnose na pristupanje statutarnim aktima međunarodnih organizacija na američkoj teritoriji i nasleđivanju Haških konvencija o međunarodnom privatnom pravu i konvencija iz oblasti intelektualne svojine.⁶⁰ Vlada Republike Slovenije je u notifikaciji od 1. jula 1992. godine, upućenoj generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, potvrdila princip kontinuiteta za 55 multilateralnih međunarodnih ugovora koji se odnose na konstitutivne akte specijalizovanih agencija i drugih organizacija univerzalnog i regionalnog karaktera, dok je za ostale ostavljen dodatni rok za pravno preispitivanje.⁶¹

Hrvatska je odmah po sukcesiji SFR Jugoslavije pristupila popunjavanju pravne praznine u oblasti međunarodnih ugovora na osnovu Ustavne odluke o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske od 25. juna 1991. godine.⁶² U pismenoj izjavi upućenoj 27. jula 1992. godine, a primljenoj od Generalnog sekretara 4. augusta, Hrvatska je preuzela članstvo u konvencijama koje je

58 Za tekstove Ustavnih odluka, deklaracija i drugih akta o nezavisnosti republika SFRJ videti: Milovan Buzadžić, *Sucesija bivših jugoslovenskih republika u svetlosti odluka Ustavnog suda Jugoslavije*, Beograd, 1994, str. 241-265.

59 "Uradni list Republike Slovenije", br. 1/1991.

60 Mirjam Skrk, "The Practice of Slovenia in Respect of State Succession to Treaties Constitution International Organisations and Treaties adopted within International Organisations", in ILA Committee Seventieth Report: *Aspects of the Law of State Succession*, London, 2002, p. 630. Videti: "Uradni list Republike Slovenije", 24/1992.

61 "Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General", op. cit., p. 8.

62 "Narodne novine" Republike Hrvatske, br. 31/1991.

zaključila bivša SFR Jugoslavija.⁶³ Notifikacija o sukcesiji bila je praćena listom multilateralnih ugovora čiji je depozitar generalni sekretar Ujedinjenih nacija. Počev od datuma sukcesije to jest, od 8. oktobra 1991. godine, pa do donošenja novog Zakona o sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora, Hrvatska je nasledila više od 300 multilateralnih ugovora na osnovu notifikacija o sukcesiji.⁶⁴ U skladu sa spomenutom Ustavnom odlukom, Vlada Republike Hrvatske, odlučila je da svaka nova notifikacija o sukcesiji mora biti doneta na predlog i uz obrazloženje nadležnog ministarstva.⁶⁵

Platformom o položaju Bosne i Hercegovine i budućem ustrojstvu jugoslovenske zajednice iz 1991. godine, Skupština Bosne i Hercegovine obavezala se da će poštovati pozitivne norme međunarodnog prava. Vlada Bosne i Hercegovine je, notifikacijom o sukcesiji međunarodnih ugovora dostavljenom generalnom sekretaru 6. marta 1992. godine, prihvatila međunarodnopravnu odgovornost u pogledu sopstvenih međunarodnih odnosa.⁶⁶ Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine u oktobru 2000. godine, usvojila je Zakon o postupku zaključivanja i izvršavanja međunarodnih ugovora.⁶⁷ Stupanjem na snagu Zakona 8. decembra 2000. godine, u odnosu na sukcesiju međunarodnih ugovora države prethodnice, Bosna i Hercegovina je prihvatila isključivo kodifikovana pravila međunarodnog prava iz Bečke konvencije iz 1978. godine.

Polazeći od Deklaraciji o suverenosti i samostalnosti iz 1991. godine, u notifikaciji deponovanoj generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, bivša jugoslovenska Republika Makedonija, preuzela je obavezu poštovanja opšteg međunarodnog prava i multilateralnih međunarodnopravnih ugovora države prethodnice.⁶⁸ Vlada Republike Makedonije u pismenoj izjavi o sukcesiji, navela je listu ugovora bivše SFR Jugoslavije koje kao država sukcesorka preuzima u odnosu na svoju teritoriju počev od 17. septembra 1991. godine.⁶⁹

63 Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General, op. cit., p. 7.

64 "Narodne novine" Republike Hrvatske, br. 53/1991, br. 73/1991; *Ibid.*, "Međunarodni ugovori", br. 1/1992; br. 12/1993; br. 2/1994, 4/1994 i br. 8/1994; br. 3/1995 i 6/1995.

65 Davor Pomykalo, „Međunarodni ugovori Republike Hrvatske”, Diplomatska akademija Ministarstva vanjskih poslova, Zagreb, 1997, str. 12.

66 "Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General", op. cit., p. 7.

67 "Službeni glasnik BiH", br. 29/2000.

68 "Službeni vesnik na Repulika Makedonija", br. 42/1991.

69 Zanimljivo je da se Grčka usprotivila pristupanju Makedonije međunarodnim ugovorima u kojima je ona imala svojstvo ugovorne strane. Videti: "Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General", op. cit., p. 9.

Na osnovu iznete prakse država sukcesorki SFR Jugoslavije u pogledu nasleđivanja višestranih ugovora moguće je uočiti neke pravno relevantne činjenice.

Prvo, SFR Jugoslavija bila je strana Bečke konvencije iz 1978. godine. Drugo, države sukcesorke su svaka za sebe deponovale instrumente o sukcesiji višestranih međunarodnih ugovora. U tom postupku očigledno su bile vođene članom 9. Bečke konvencije, kojom je predviđeno da, „obaveze ili prava koji proističu iz ugovora na snazi u pogledu neke teritorije na dan sukcesije država ne postaju obaveze ili prava države sukcesora niti drugih država članica tih ugovora samom činjenicom da postoji jednostrana izjava države sukcesora kojom se predviđa i dalje važenje ugovora u odnosu na njenu teritoriju“. S obzirom da se dejstvo sukcesije država na ugovore koji su na dan sukcesije SFR Jugoslavije bili na snazi reguliše članom 34. Bečke konvencije, države sukcesorke koje su deponovale notifikacije o sukcesiji relevantnim depozitarima, smatrale su se članicom ugovora počev od dana deponovanja notifikacije o sukcesiji. Navedeno rešenje predstavlja odstupanje od pravila propisanog članom 23. stav 1. Bečke konvencije, koji predviđa da se, „(...) država koja je stekla nezavisnost i koja izvrši notifikaciju o sukcesiji (...), smatra se članicom ugovora počev od dana sukcesije država ili počev od dana stupanja na snagu ugovora, ako je taj datum kasnije. S obzirom da je efekat notifikacije o sukcesiji višestranih međunarodnih ugovora SFR Jugoslavije proizašao iz konvencionalne odredbe dispozitivne prirode, može se konstatovati da je rešenje usvojeno u Ujedinjenim nacijama postignuto pre svega iz sigurnosnih razloga i zbog činjenice što datumi sukcesije država sukcesorki SFR Jugoslavije nisu do kraja bili izvesni.⁷⁰

SUKCESIJA U ODNOSU NA DVOSTRANE MEĐUNARODNE UGOVORE

U odnosu na nasleđivanje dvostranih međunarodnih ugovora bivše SFR Jugoslavije, posebna pažnja data je analizi njihove pravne sadržine.⁷¹ Principijelno polazeći od pravila o kontinuitetu ugovora, potvrđenog u članu 34. Bečke konvencije o sukcesiji država u odnosu na međunarodne ugovore iz

⁷⁰ Anthony Aust, „Međunarodni ugovori Republike Hrvatske“, op. cit., p. 315.

⁷¹ Korisnu ulogu na ovom planu odigrale su pravne službe nadležnih ministarstava inostranih poslova i zakonodavna tela svih država sukcesora. Analizom međunarodnih ugovora bivše SFR Jugoslavije kojih je bilo negde oko 3500, utvrđena je selekcija ugovora na snazi prema određenim državama ili međunarodnim organizacijama.

1978. godine, države sukcesorke vodile su računa o pravilima vezanim za primenu, izmenu i prestanak ugovora iz Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. godine i Bečke konvencije o pravu ugovora između država i međunarodnih organizacija ili između međunarodnih organizacija iz 1986. godine. Neki dvostrani ugovori SFR Jugoslavije bili su izričito osnaženi, dok su drugi bili ukinuti samim faktom teritorijalnih izmena i nastupanja sukcesije država. Međutim, najveći broj ugovora je, barem u početku sukcesionog procesa, prećutno primenjivan. Stanje je trajalo sve dok ih države sukcesori bivše SFR Jugoslavije ili druge ugovorne strane u razumnom roku nisu potvrdile, obnovile ili oživile, putem zaključenja novih specijalnih sporazuma.⁷² Primera radi navodimo da je potpisivanjem zapisnika sa sastanka predstavnika Ministarstva spoljnih poslova i predstavnika Kancelarije za inostrane poslove i poslove Komonvelta Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Severne Irske, od 3. aprila 1998. godine, SR Jugoslavija usaglasila stanje za 25 ugovora koji su ostali na snazi u odnosima sa Velikom Britanijom.⁷³ Postupak je ponovljen sa Slovačkom 3. oktobra 1996. godine i sa Demokratskom Narodnom Republikom Korejom 3. decembra 1997. godine. Razmenom nota SR Jugoslavija je potvrdila ugovorno stanje sa Poljskom 11. novembra 1996. godine, sa Kanadom 7. marta 1997. godine, sa Austrijom 25. augusta 1997. godine, sa Grčkom 10. decembra 1997. godine, sa Indijom 2. februara 1998. godine, sa Švajcarskom 11. i 18. marta 1998. godine, sa Belgijom 28. marta 2002. godine, sa Švedskom 15. maja 2002. godine, sa Nemačkom 20. januara 2003. godine i sa Norveškom 29. maja 2003. godine. Zanimljivo je, da je sa Čileom, ugovorno stanje samo zapisnički konstatovano 10. decembra 2002. godine, dok je sa Japanom i Meksikom ugovorno stanje potvrđeno razmenom pisama od 20. maja 1997. godine, odnosno od 10. decembra 2002. godine. Pravi raritet predstavlja jednostrana izjava o prihvatanju „zatečenog stanja” koju je Islamska Republika Iran prosledila 11. novembra 1997. godine.⁷⁴ Određeni broj sporazuma po istom pitanju SR

72 U tom pogledu je značajno uočiti metodu tzv. rekonfirmacije ugovora koja predstavlja sasvim novi ugovor kojim se potvrđuje neki stari ugovor, čija je važnost bila dovedena u pitanje. Videti: Milan Bartoš, *Međunarodno javno pravo-Ugovorno pravo*, Beograd, 1986, str. 400.

73 Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, op. cit., p. 317.

74 Za informacije vezane za usaglašavanje ugovornog stanje vezano za dvostrane ugovore SFRJ koje je SR Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) sukcesijom preuzela prema drugim državama, videti internet: www.mfa.gov.yu-Srpski-spopol.Bilateralala, posećeno 3. maja 2005.

Jugoslavija je postigla sa Češkom 6. augusta 2002. godine, sa Holandijom 20. avgusta 2002. godine, sa Francuskom 17. jula 2003. godine, sa Danskom 18. jula 2003. godine i sa Portugalom 3. novembra 2003. godine.⁷⁵

Nakon sticanja nezavisnosti, Republika Hrvatska zaključila je tzv. sporazume o generalnoj sukcesiji dvostranih ugovora države prethodnice sa sledećim državama: Australijom, Austrijom, Belgijom, Bugarskom, Češkom, Grčkom, Islandom, Italijom, Japanom, Kinom, Demokratskom Narodnom Republikom Korejom, Mađarskom, Maltom, Marokom, Nigerijom, Holandijom, Nemačkom, Rumunijom, San Marinom, Slovačkom, Švedskom i Turskom. Po hrvatskom stanovištu, zaključenje sporazuma o generalnoj sukcesiji bila je samo privremena mera koja je imala za svrhu popunjavanje pravne praznine u prelaznom periodu do zaključenja novih ugovora o tzv. parcijalnoj sukcesiji. Konačnim zaključivanjem sporazuma, rekonfirmirani su oni ugovori države prethodnice za koje su obe ugovorne strane izrazile zainteresovanost da ostanu na pravnoj snazi.⁷⁶

Slovenija je praktično imala veoma sličan pristup. U notama razmenjenim sa Nemačkom od 30. marta i 19. aprila 1993. godine, Slovenija je insistirala na principu opcije kod sukcesije bilateralnih ugovora bivše SFR Jugoslavije. Prema slovenačkom stanovištu, svi dvostrani ugovori države prethodnice zaključeni sa Saveznom Republikom Nemačkom, nisu mogli momentalno preći na državu naslednicu faktom sukcesije država, pa zbog toga, Slovenija odbija primenu predloženog pravila o automatskoj sukcesiji na kome je insistirala nemačka strana, a koje odgovara kodifikovanom pravilu iz člana 34. Bečke konvencije iz 1978. godine. Sa Austrijom koja je tradicionalno držala do pravila *clean slate*, razmenom nota od 16. oktobra 1992. godine, Slovenija je uspeła da rezerviše rok do godinu dana za preispitivanje i obnavljanje dvostranih ugovora. Skoro na istovetan način, Slovenija je postupila i u odnosima sa drugim državama.⁷⁷

Bosna i Hercegovina i Makedonija uglavnom su pratile kodifikovano pravilo o automatskoj sukcesiji međunarodnih ugovora. U nekim prelaznim fazama bilo je primenjeno i pravilo o *ipso facto* kontinuitetu (na primer, u

75 Primera radi, Zakonom o ratifikaciji Sporazuma između Saveta ministara Srbije i Crne Gore i Vlade Republike Francuske o sukcesiji bilateralnih ugovora zaključenih između SFRJ i Francuske, potvrđuje se dalja važnost 24 ugovora. Videti: "Službeni list SCG", *Međunarodni ugovori*, br. 6/2003.

76 Davor Pomykalo, op. cit., p. 12.

77 "Report of Seventieth Conference of the International Law Association held at New Delhi", 2002, pp. 604-609.

ugovornim odnosima Bosne i Hercegovine i Holandije). Sa druge strane postojala su i određena odstupanja od kodifikovnih pravila, pa se problemu sukcesije dvostranih ugovora bivše SFR Jugoslavije pristupalo mnogo pragmatičnije, na osnovu obostranog ispitivanja svrsishodnosti daljeg održavanja ugovora na snazi (na primer, u odnosima sa Velikom Britanijom).⁷⁸

Na osnovu iznetih primera nasleđivanja dvostranih međunarodnih ugovora SFR Jugoslavije, evidentno je da se sukcesija vršila u okviru dispozitivno postavljene odredbe iz člana 34. Bečke konvencije o sukcesiji i to, na način, da su ugovori države prethodnice nasleđivani: a) potvrđivanjem zaključaka sa konsultacija eksperata zainteresovanih zemalja; b) davanjem jednostranih izjava i, c) razmenom nota ili zaključenjem novih sporazuma.⁷⁹ Ako se prihvaćena rešenja uporede sa pravilima Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. godine i Bečke konvencije o pravu ugovora između država i međunarodnih organizacija ili između međunarodnih organizacija iz 1986. godine, o davanju pristanka na ugovor (potpisom, razmenom instrumenata koji čine ugovor, ratifikacijom, prihvatanjem, odobravanjem, pristupanjem ili svakim drugim dogovornim načinom), zaključujemo da su prihvaćena rešenja u slučaju sukcesije SFR Jugoslavije, ostala u granicama opšteg međunarodnog prava.

LITERATURA

1. Aust, Anthony, *Modern Treaty Law and Practice*, University Press, Cambridge, 2003.
2. Bartoš, Milan, *Međunarodno javno pravo-Ugovorno pravo*, Beograd, 1986.
3. Blum, Yehuda Z., "Russia takes over the Soviet Union's Seat at the United Nations", *European Journal of International Law*, 3/1992.
4. Bothe, Michael, Schmidt, Christian, "Sur quelques questions de succession posées par la dissolution d'URSS et celle de la Yougoslavie", *Revue Générale de Droit International Public*, 96/1992.
5. Bühler, Konrad, "State Succession, Identity, Continuity and Membership in the UN", *Rapport pour le Centre d'études et de recherches de la Haye*, 1999.
6. *Bundesgesetzblatt* 56/1973.
7. Buzadžić, Milovan, *Sucesija bivših jugoslovenskih republika u svetlosti odluka Ustavnog suda Jugoslavije*, Beograd, 1994.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 609.

⁷⁹ "Report of Sixty-Seventh Conference of the International Law Association held at Helsinki, 1996, p. 691.

8. Conforti, Benedetto, *The Law and Practice of the United Nations*, Martinus Nijhoff Publisher, Leiden/Boston, 2005.
9. Crawford, James, *The Creation of States in International Law*, Clarendon Press, Oxford, 2006.
10. Czapliński, Wladyslaw, “Quelques aspects juridiques de la réunification de l’Allemagne”, *Annuaire Français de Droit International*, 36/1990.
11. Degan, Vladimir Đuro, „Jugoslovenske republike i pokrajine i međunarodno ugovoranje”, *Naša zakonitost*, 1982, 11/12.
12. Dimitrijević, Duško, „Nastanak i funkcionisanje međudržavnih foruma za saradnju u Evropi: Jedan pravni pregled“, u: Dragan Đukanović (ur.), *Međudržavni forumi u Evropi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2007.
13. Dimitrijević, Duško, „Sukcesija članstva u Ujedinjenim nacijama – slučaj SFR Jugoslavije”, *Međunarodni problemi*, 1/2007.
14. Dimitrijević, Duško, *Međunarodno pravo ugovora*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.
15. Đorđević, Stevan, „Međunarodni ugovori i unutrašnje pravo SFRJ”, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, 3/1987.
16. Đorđević, Stevan, *Republike i pokrajine u međunarodnim odnosima jugoslovenske federacije*, Beograd, 1985.
17. Etinski, Rodoljub, „Datumi sukcesije prema mišljenju Badinterove komisije“, u: *Sukcesija i kontinuitet Savezne Republike Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000.
18. Guskova, Jelena, *Istorija jugoslovenske krize 1990–2000*, Igam, Beograd, 2003/I, 2003/II.
19. Jenks, Wilfred, “State Succession in respect of Law-Making Treaties”, *British Yearbook of International Law*, 29/1952.
20. Kherad, Rahim, “La reconnaissance internationale des Etats Baltes”, *Revue Generale de Droit International Public*, 96/1992.
21. Košutić Nebojša, „Lista međunarodnih ugovora Srbije i Crne Gore 2000-2003“, *Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo Srbije i Crne Gore*, Beograd, 2004.
22. Kreća, Milenko, *Badenterova arbitražna komisija – kritički osvrt*, Jugoslovenski pregled, Beograd, 1993.
23. Mann, Frederick Alexander, “Germany’s Present Legal State Revisited”, *International and Comparative Law Quarterly*, 1967.
24. Marković, Brana *Jugoslovenska kriza i svet, hronologija događaja januar 1990 – decembar 1995*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000.
25. Mikulka, Vaclav, “The Dissolution of Czechoslovakia and Succession in Respect of Treaties”, in: Mojmir Mrak (ed.), *Succession of States*, Kluwer Law International, Hague, 1999.

26. Mitić, Miodrag, *Međunarodno pravo u jugoslovenskoj krizi*, Beograd, 1996.
27. Müllerson, Rein, "Law and Politics in the Recognition of New States", *International Law: Rights and Politics*, London, 1994.
28. Obradović, Konstantin, „Problemi vezani za sukcesiju SFRJ“, u: Milan Šahović (ur), *Međunarodno pravo i jugoslovenska kriza*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1996.
29. Obradović, Konstantin, „Zaključivanje i izvršavanje međunarodnih ugovora kao predmet regulisanja u unutrašnjem pravnom poretku SFRJ“, *Godišnjak Instituta za međunarodnu politiku i privredu*, Beograd, 1978.
30. Papenfuss, Dieter, "The Fate of the International Treaties of the German Democratic Republic within the Framework of the German Unification", *American Journal of International Law*, 1998.
31. Pellet, Alain, "Legal Opinion on Certain Questions of International Law Raised by the Reference", in: *Self-determination in International Law Quebec and Lessons Learned*, The Hague, 2000.
32. Pomykalo, Davor „Međunarodni ugovori Republike Hrvatske“, Diplomatska akademija Ministarstva vanjskih poslova, Zagreb, 1997.
33. Račić, Obrad, „Relevantno pravo sukcesije država u oblasti državne imovine, arhiva i dugova“, u: *Sukcesija i kontinuitet Savezne Republike Jugoslavije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000.
34. Ress, Georg, "Die Rechtslage Deutschlands nach dem Grundlagenvertrag vom 21. Dezember 1972", *Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht, Bd. 71*, Springer-Verlag, Berlin/Heidelberg/New York, 1978.
35. Ribbelink, Oliver, "State Succession and the Recognition of States and Governments", in: *Pilot Project of the Council of Europe*, Kluwer Law International, The Hague, 1999.
36. Rich, Roland, "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and the Soviet Union", *European Journal of International Law*, 4/1993.
37. Schrike, Christian, "L'unification Allemande", *Annuaire Français de Droit International*, 36/1990.
38. Shaw, Malcom. N., "State Succession Revisited", *Finnish Yearbook of International Law*, 1994.
39. Shearer, I.A., *Starke's International Law*, London, 1994.
40. Skrk, Mirjam, "The Practice of Slovenia in Respect of State Succession to Treaties Constitution International Organisations and Treaties adopted within International Organisations", in *ILA Committee Seventieth Report: Aspects of the Law of State Succession*, London, 2002.

41. Szegö, Hanna Bokor, *Continuation et Succession en Matière de Traités Internationaux*, Geneviève Burdeau et Brigitte Stern, Dissolution, Continuation et Succession en Europe de l'Est, Paris, 1994.
42. Šahović, Milan, "La reconnaissance mutuelle entre les Républiques de l'ex-Yugoslavie", *Annuaire Français de Droit International*, 1996.
43. Šahović, Milan, „Raspad SFRJ i stvaranje novih država“, u: Milan Šahović (ur), *Međunarodno pravo i jugoslovenska kriza*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1996.
44. Voitovich, Sergei A., „The Commonwealth of Independent States: An Emerging Institutional Model“, *European Journal of International Law*, 1993.
45. Whiteman, Marjorie M., *Digest of International Law*, Government Printing Office, Government Printing Office, Washington, 1963/I.
46. Williams, Paul R., "The Treaty Obligations of the Successor States of the Former Soviet Union, Yugoslavia, and Czechoslovakia: Do They continue in Force", *Denver Journal of International Law and Policy*, 1994.
47. Wolf, Francis, "Les Conventions internationales du travail et la succession d'Etats", *Annuaire Français de Droit International*, 1961.

Dokumentacija

48. "50 Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands", *BullBReg.*, 104/1990.
49. "Alma-Ata Declaration", *International Legal Materials*, 31/1992.
50. "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide", Preliminary Objections Judgment, 11 July 1996, *International Court of Justice Reports*, 1996, para 23.
51. "Aspects of the Law of State Succession", *Report of the 67th Conference of the International Law Association*, Helsinki, 1996.
52. "Barcelona Tranction Case", *International Court of Justice Reports*, 1970.
53. "Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women", *Treaty Series*, vol. 1249.
54. "Czech and Slovak Federal Republic, Constitutional Act n° 542/1992 on the Extinction of the Czech and Slovak Federal Republic", 25 November 1992.
55. "Declaration by the Heads of State of the Republic of Belarus, the Russian Soviet Federative Socialist Republic"; "Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States", between the Republic of Belarus, the Russian Federation (RSFSR) and Ukraine, Minsk, 8 December 1991, *International Legal Materials*, 31/1992.

56. "Declaration on the Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union", *UN Security Council Document S/23293*, 17 December 1991, Annex II (1992), *International Legal Materials*, 31/1992.
57. "Declaration on Yugoslavia", *UN Security Council Document S/23293*, 17 December 1991, Annex I (1992); reprinted in *European Journal of International Law*, 4/1992.
58. "Gabičikovo–Nagymaros Project Case", *Report of International Court of Justice*, 1997.
59. "International Covenant on Civil and Political Rights", *UN Treaty Series*, vol. 999 and vol. 1057.
60. "International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination", *UN Treaty Series*, vol. 66.
61. *International Law Review*, 1952, Cases n° 11, 12,
62. *International Legal Materials*, 1990, n° 29, 30.
63. "Letter dated 29 September 1992, from the Under-Secretary-General, The Legal Counsel, addressed to the Permanent representatives of Bosnia and Herzegovina and Croatia to the UN".
64. *Međunarodna politika*, 998/1000, 1991.
65. „Mišljenja Arbitražne komisije od br. 1 do br. 7“, *Međunarodna politika*, 1992, 1001; „Mišljenja Arbitražne komisije od br. 8 do br. 10“, *Ibid.*, 1005/6; „Mišljenja Arbitražne komisije od br. 11 do br. 15“, *Revue Générale de Droit International Public*, Paris, 4/1994.
66. "Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General", Status as at 31. December 2001, Vol. I, Part I, Ch. I to XI and Vol. II, Part I, Ch. XII to XXIX, and Part II. ST/LEG/SER.E/20.
67. "Narodne novine" Republike Hrvatske, br. 31/1991; br. 53/1991, br. 73/1991; "Međunarodni ugovori", br. 1/1992; br. 12/1993; br. 2/1994, 4/1994 i br. 8/1994; br. 3/1995 i 6/1995.
68. "Protocol to the Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States signed on December 8, 1991 at the city of Minsk, by the Republic of Belarus, the Russian Federation (RSFSR) and Ukraine", between the Republic of Azerbaijan, Republic of Armenia, Republic of Belarus, Republic of Kazakhstan, Russian Federation, Republic of Tajikistan, Turkmenistan, Republic of Uzbekistan and Ukraine, Alma-Ata, 21 December 1991, *International Legal Materials*, 31/1992.
69. "Report of Seventieth Conference of the International Law Association held at New Delhi", 2002.

70. "Report of Sixty-Seventh Conference of the International Law Association held at Helsinki, 1996.
71. "Resolution of the Institute of International Law adopted during the Session of Lisbonne", First Commission Rapport of Sir Ian Sinclair, 1995.
72. "Reservation to the Genocide Convention Case", *International Court of Justice Reports*, 1951.
73. *Rezolucije Saveta bezbednosti UN o krizi u bivšoj Jugoslaviji (i drugi dokumenti)*, Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 1994.
74. "Službeni glasnik BiH", br. 29/2000.
75. "Službeni list SCG", *Međunarodni ugovori*, br. 6/2003.
76. "Službeni vesnik na Repulika Makedonija", br. 42/1991.
77. "The Continuity and Succession of States, by reference to the Former USSR and Yugoslavia", *International and Comparative Law Quarterly*, 42/1992.
78. "United Nations Security Council Resolutions": no. 713, 25 September 1991; no. 721, 27 November 1991; no. 724, 15 December 1991; no. 727, 8 January 1992; no. 740, 7 February 1992; no. 743, 21 February 1992; no. 749, 7 April 1992.
79. UN Doc. A/49/40/, para. 48, 49; UN Doc. CCPR/SP/40 and CERD/SP/51 and 52; UN Doc. A/47/485 ; UN Doc. E/CN.4/1995/80.
80. "Uradni list Republike Slovenije", br. 1/1991; 24/1992.
81. "Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties", August 23, 1978, UN Doc. A/CONF.80/31; *Documents officiels de la Conférence des Nations Unies sur le droit des traités*, Doc. F.70. V/5 309.
82. "Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties (1978)", *United Nations Document A/CONF. 80/31*; "Vienna Convention on the Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts (1983)", *United Nations Document A/CONF. 117/14*.

Dr. Duško DIMITRIJEVIĆ

THE SUCCESSION OF INTERNATIONAL TREATIES IN CONTEMPORARY PRACTICE

ABSTRACT

Succession of states is a process of substitution of state subjects concerning responsibility of international legal relations of the territory to which the succession relates to. No general rules and unwillingness of states to apply particular rules on succession often caused extreme difficulties in the past in analysing the succession of treaty rights and obligations. As a totally incomplete system that would serve to

regulate all problems caused by the change of the state territorial sovereignty in time the law of succession has manifested a tendency towards “adjustment” of customary rules to the factual situation. The contemporary examples of dissolution of the USSR, Czechoslovakia and SFR Yugoslavia, re-unification of Germany, as well gaining of independence by the Baltic States prove the assertion mentioned above. However, succession does not always prejudice legal substitution of states with regard to their rights and obligations. The study of the legal consequences of the process of succession of states presumes the application of a comparative method in the analysis of the state practice as well as the implementation of rules and principles of international law codified in the 1978 Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties.

Key words: International treaties, succession of states, the 1978 Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties, codification, contemporary practice.